

הַחֹדֶשׁ הַחֲדָשׁ
ELUL
TIŠRI
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

תשס"ז תכתבו

לשנה טובה

DOBŘÍ A SLADKÝ

NOVÝ ROK 5767

TRYZNA KEVER AVOT

Tradiční tryzna Kever avot na paměť všech našich blízkých zavražděných během šoa se koná v neděli 17. září v 10.00 hodin v Terezině. Doprava je zajištěna, sraz v 8.15 u hotelu Intercontinental, odjezd v 8.30. Místo v autobuse možno rezervovat do 8. září u pí. Guttmanové, tel. č. 224 800 803 nebo u sl. Alžběty Novákové tel. č. 224 800 849. E-mail: rabinat@kehilaprag.cz.

ODŠKODNĚNÍ Z MAĎARSKA

Maďarská vláda rozhodla, že termín pro podání žádosti o odškodnění dle nového maďarského zákona (viz Rch 7/2006) bude prodloužen do 31. prosince 2006.

HUMANITÁRNÍ POMOC IZRAELI

Výzvu k humanitární pomoci Izraeli iniciovaly a organizují dvě členky ŽO Praha, paní Eva Neumanová a Veronika Miletinová, jejími garanty jsou představitelé ŽOP a FŽO.

Děti ze severu Izraele

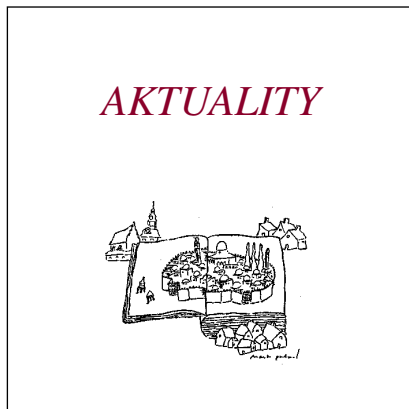
První akcí v rámci této pomoci bylo zajištění ozdravného pobytu pro mládež. Ve druhé polovině srpna přijela do Prahy skupina 34 izraelských dětí ve věku 13–17 let. Přicestovali na pozvání Židovské obce v Praze a Federace židovských obcí v ČR. Děti, které přijely do Prahy, žijí v městech Kirjat Bialik a Kirjat Mockin, ležících v oblasti severně od Haify, na níž během války dopadlo více než 500 raket odpálených Hizballáhem. Výběr míst byl učiněn následovně: Izraelské velvyslanectví v Praze zajistilo kontakt s organizací „Union of Local Authorities“ (ULAI), která zprostředkovává a koordinuje styky s místními úřady v Izraeli. Nabídka humanitární pomoci byla rozeslána místním zastupitelům do měst a osad na sever od Haify. Ti pak mohli přímo odpovědět. Nejrychleji zareagovali zastupitelé v Kirjat Mockin, poté Kirjat Bialik, Karmielu a Kirjat Smoně. Definitivní výběr byl konzultován a doporučen ULAI.

Skupina žáků a studentů za sebou měla těžkou dobu – většinu času trávili v krytech, jejich rodiny z nejrůznějších důvodů odmítly opustit své domovy. Ať už z pocitu sounáležitosti s ohroženým krajem nebo kvůli nedostatku kontaktů či finančních prostředků na přesun do bezpečnějších míst. Pozvání do Prahy dětem tedy umožnilo oddechnout si po traumatizujícím měsíci, pro většinu to byla také první příležitost vycestovat za hranice Izraele. V Praze bydlely v prostorách Lauderových škol, program jim zajišťovali dobrovolníci z židovských i nežidovských organizací a institucí. Pro dlouhodobější prospěch postižených oblastí je ovšem důležitější veřejná finanční sbírka.

Veřejná finanční sbírka

Sbírku vyhlásila Židovská obec Praha a Federace židovských obcí v ČR. Byla povolena Magistrátem hl. Města Prahy č.j. S-MHMP/29141/2006 s účinností od 14. 8. 2006.

Kromě úhrady nákladů za pobyt skupiny dětí ze severu Izraele a obdobné akce huma-

nitární pomoci organizované na území ČR budou prostředky použity na finanční dary na opravu vybraných školních a zdravotnických zařízení zasažených raketami v severním Izraeli. Výběr konkrétních míst se uskuteční opět v součinnosti s ULAI. O tom, jak byly a budou peníze získané sbírkou použity, bude veřejnost informována.

Kontakty

Finanční dar můžete zasílat na účet v České spořitelny: **1970137379/0800**

Ze zahraničí: **IBAN CZ63 0800 0000 0019 7013 7379, BIC GIBACZPX**

Kontakt : chava.vera@yahoo.com, sekretariát ŽOP, rabinát ŽOP, sekretariát FŽO

Aktuální informace naleznete na www.kehilaprag.cz am

PODĚKOVÁNÍ

Organizátorky pobytu dětí ze severu Izraele v Praze by touto cestou rády poděkovaly za obětavou pomoc všem dobrovolníkům z následujících organizací a institucí: ŽO Praha, Židovské muzeum v Praze, Lauderovy školy v Praze, NFOH, Památník Tereziň, UŽM, Bejt Elend, Bejt Praha, Bejt Simcha, Masortí, Hakoach, ŽO Liberec, ŽO Brno, El Al, firma Starcoaches, Aquapark Liberec, Preciosa Jablonec, Botanická zahrada v Praze, Pizza Express, Imax Palác Flora. en, vm

PO PRAZE BRNO

Jedním z hlavních cílů Židovského muzea v Praze je informovat o židovských dějinách, kultuře, tradicích i zvycích a přispět tím k posílení tolerance vůči kulturním a náboženským odlišnostem. Jeho Vzdělávacím a kulturním centrem (VKC) dosud prošly desetitisíce žáků, studentů, učitelů i průvodců, večerní kulturní pořady připravovaly stovky umělců a odborníků z nejrůznějších oblastí lidského poznání. Po deseti letech úspěšné existence zahájí v září činnost jeho pobočka se sídlem v Brně. Aktivita VKC Brno umožní zájemcům z moravského regionu se snadněji dostat k informacím o židovské historii od nejrůznějších dějin až po období šoa, o kultuře i tradicích, školách, zájmových organizacích a dá i široké veřejnosti možnost aktivně se účastnit vzdělávacích a kulturních pořadů, besed, dílen, přednáškových cyklů

a interaktivních výstav. Nezanedbatelnou součástí nabídky služeb centra tvoří seznámení s nemovitými památkami dokumentujícími historii Židů a židovského osídlení v různých oblastech Moravy a Slezska. Činnost centra by neměla zůstat omezena pouze na Brno a jeho nejbližší okolí; naopak – záměrem je postupně navázat kontakty s vysokoškolskými, vědeckými a pedagogickými institucemi i v dalších významných městech.

Vzdělávací a kulturní centrum Brno sídlí v přízemí budovy na tř. Kpt. Jaroše 3, kde má k dispozici variabilní přednáškový sál vybavený potřebnou audiovizuální technikou.

Informace o připravovaných pořadech budou pravidelně uveřejňovány na stránkách brožury „Kam v Brně...“, podrobnosti lze najít také na webových stránkách Židovského muzea v Praze (www.jewishmuseum.cz). hd

ING. PETR HERRMANN ČESTNÝM OBČANEM DOBŘÍŠE

Ing. Petr Herrmann, člen ŽOP, se stal v květnu, u příležitosti svých 80. narozenin čestným občanem města Dobříše. Městské zastupitelstvo tak ocenilo činnost, kterou pan Herrmann rodnému městu věnuje: jeho snahu uchovávat paměť města – historii zdejší židovské komunity a památku dobříšských židovských spoluobčanů zavražděných během šoa. Ing. Herrmann se po návratu z emigrace (od roku 1968 do roku 1992 žil ve Venezuele) začal systematicky zabývat osudy Židů z Dobříše deportovaných v době šoa do koncentračních táborů. Své poznatky shrnul v textu „Dobříš 1942 – 2002“ (v současné době pracuje na jeho internetové podobě) a roku 2002 též inicioval vzpomínkovou tryznu na paměť 60. výročí deportací. Většina místních Židů zahynula v Malém Trostinci. Z 95 deportovaných přežilo jen osm lidí, on sám zůstal jediný z celé dvacetičlenné rodiny. „Nevidím v tom akt osobní pocty, ale akt pocty všem dobříšským Židům, kteří zahynuli. Díky tomu, že já jsem zůstal naživu, se jim teď skrze mě mohlo dostat takového zadostiučinění,“ řekl pan Herrmann o ocenění. ŽOP i redakce Roš chodeš mu k jeho jubileu i k čestnému občanství v rodné Dobříši opožděně, ale upřímně blahopřeji. red

OBSAH:

- Novoroční dopis rabína Sidona 3**
- Sidry na tento měsíc 4**
- Rozhovor s Eliem Wieselem 6–7**
- E. Wiesel: Šílená touha tančit 8**
- Smuteční řeč Davida Grossmana 9**
- Sto let od rehabilitace A. Dreyfuse 10**
- Dvě básně Jiřího Ortena 11**
- Malíř Eugen von Kahler 12–13**
- Izrael 14–15**
- Konference ICCJ 16**
- Sexualizované násilí 17**
- Slyš náš hlas 18**
- Média: z českého tisku 19**
- Kalendárium 20**
- Kultura, zprávy, informace 21–24**

Drazí přátelé,

od letošního Roš hašana začneme počítat rok 5767 od stvoření světa. Už školní děti kladou otázku, jak je možné počítat trvání světa na pár tisíc let, když se jen stáří Země počítá na stamiliony a stáří člověka na ní na desítky tisíc let. Odpověď není kupodivu těžká a není v rozporu s poznatky, jichž jsme jako lidé nabyli pozorováním a zkoumáním světa, v němž žijeme. Vždyť kdy může umělec říci, že vytvořil své dílo? Po celou dobu, kdy na něm pracuje, je možno obdivovat jeho zručnost, ale můžeme se jen dohadovat, co jím chce vyjádřit. Tak je tomu i se stvořením světa. Tou poslední a rozhodující prací na něm byl člověk, teprve jím dostalo celé dílo stvoření smysl.

Tvůrce mohl odstoupit od svého díla a se zadostiučiněním prohlásit: Je to velmi dobré!

V musafu na Roš hašana se opakují slova „hajom harat olam“, což doslovně znamená „toho dne otěhotněl svět“. Země s nespočetnou vegetací a tvorstvem byla stvořena, aby se stala lůnem zrání svého nejvzácnějšího plodu, člověka. Je-li, obrazně řečeno, země jeho rodičkou, duchovním otcem člověka je Bůh. „Hospodin Bůh zformoval člověka z prachu země a vdechl jeho obličej nádech života.“ Tóra nevykládá, jak dlouho a jak vůbec byl člověk formován, až nabyl své konečné podoby. Zjednodušuje celou fylogenezi od základních částí Země až po okamžik, kdy nabyl podoby svého Tvůrce a mohl se ujmout životního úkolu svobodné volby mezi tím, co je dobré a co je špatné.

Při úmrtí někoho blízkého v rodině je naší povinností si na znamení smutku roztrhnout spodní oděv. Těla samotného, vlasy počínaje, je ale zakázáno se dotknout, i kdyby zesnulý byl jeden z rodičů. „Pro toho mrtvého se nepožehávejte a nedělejte si lysinu mezi očima, neboť jste pro Hospodina, svého Boha, syny!“ Před vlastním tělem jsme povinni svému zámrtku nařídít stop z úcty k otcovství Nejvyššího a k jeho podobě, již vtiskl lidské bytosti.

Roš hašana je také dnem soudu. „Dnešní den postaví před soud všechny tvory na světě, ať jako syny, ať jako otroky.“ Ale jaká je souvislost mezi stvořením člověka v jeho světě a soudem? Každý člověk permanentně soudí své pohnutky a skutky, má-li smýšlet a jednat tak nebo jinak, nebo bylo-li správné smýšlet a jednat tak, jak už učinil. Čestní lidé přitom nepoměřují své pohnutky a skutky tím, čím jsou přínosné, nebo dokonce výhodné pro ně samé, ale posuzují je podle toho, zda jimi prospěli, nebo jimi, nedej Bože, uškodí těm druhým. K tomu, aby volil mezi dobrým a špatným, byl člověk stvořen. Pokládáme-li se sami za zbožné a rádi bychom o tom přesvědčili sebe i druhé a Boha samého, můžeme oprávněně pochybovat, že láska a bázeň, které

dáváme najevo, jsou při bližším pohledu maskou, za níž skrýváme svůj egoismus. A není nakonec Bohu bližší ten, kdo se ani za zbožného nepokládá, ale ve strachu předtím, aby nebyl svým okolím vysmán jako dítě, chová ve skrytosti svého srdce k Bohu dětinskou lásku? Ctí svého Stvořitele svým rozumem jako krále ten, kdo nevynechá žádnou bohoslužbu, ale je pln zášti k jeho stvořením, anebo ten, kdo to sice pokládá za kulturní atavismus, zděděný po

NOVOROČNÍ DOPIS VRCHNÍHO RABÍNA

nevzdělaných předcích, ale chová lásku ke svým bratřím?

Ani nejčestnější z nás nedokáže nahlédnout do svého nehlubšího nitra, takže i tu je nutné si říci stop a ponechat soud Tomu, kdo čte v hlubinách našeho podvědomí jako v otevřené knize. Prohlédá až k samému jádru naší osobnosti, až na dno duše, a nachází tam, co tam opravdu je. Jedině On dokáže posoudit, milujeme-li Ho se stejnou naivitou jako děti své rodiče. Nechme tedy rozhodující soud na Něm a řekněme Mu: „Pokud jsme syny, měj s námi soucit jako otec se syny, a pokud jsme otroky, naše oči se k tobě upínají, že se nad námi slituješ, a pak na světlo vyneseš soud o nás.“ Dokážeme-li to, neodjedeme od soudu s hanbou.

Roš hašana je sváteční den a svátek je dnem radosti. Počínaje Roš hašana je deset dní zasvěceno pokání a desátého dne je Den smíření, den dlouhého půstu. Můžeme si tedy klást otázku, co je na těchto dnech radostného. Roš hašana je také „dnem troubení“. Žádný soud se neobejde bez žalobce, jehož úkolem je vznést důkazy o vině souzeného. Proto je povinností každého Žida a Židovky slyšet zvuky šofaru, beraního rohu, jejichž cílem je žalobce zmást natolik, že se sebe nevypraví ani slovo. I když od Roš hašana až po Jom kipur oslovujeme Boha „králi“, jsme přesto jeho děti, potomci Abrahama, Izáka a Jákoba, jejichž láska, bázeň a opravdovost jsou našimi advokáty. Zvuky šofaru vyrazí žalobci dech, protože připomenou „spoutání Izáka“, onu bezpodmínečnou ochotu otce i syna se vydat Boží vůli, která je nám přes všechna provinění a hříchy přece jen vlastní. Ale cesta těchto zvuků vede k místu, kde právě zasedá Nejvyšší soud, naším sluchem do našeho nitra. Povinnost být poslušen troubení šofaru je tak neocenitelnou pomocí a darem. Tím jsou i samotná příležitost k „návratu“ k Bohu a jomkipurový půst, jehož účelem je posílení duchovní stránky člověka.

Rozhodující ale je, že tím vším Bůh sleduje jediný cíl. Ne potrestání viníka, ale jeho

obrácení, on chce odpustit a zprostit hříšníka viny. Vysokými svátky nám Bůh poskytuje příležitost úplné očisty před Ním. Po střídání přerušovaných výstražných (terúa, ševarim) a přímých tónů (tekia) na Roš hašana vrcholí Den smíření dlouhou „tekia“. V tu chvíli nad námi nemá špatný sklon místa ani moci, protože jsme se právě vynořili z očištné lázně Izraele, již je Hospodin, v pravém slova smyslu znovuzrozeni jako děti v náručí svého otce.

V lásce a úctě k Bohu se snažme si uchovat tuto dětskou prostotu, a když se nám to nedaří, alespoň si jí važme. Abraham jí dosáhl ve stáří a Jákob byl „prostý“ už od mládí. Prostota, naivita víry, je to nejdůležitější, co jsme po nich zdědili. Když si tedy klademe otázku,

čím je vlastně člověk podobný Bohu, a víme, že nám jsou naši praotcové příkladem v prostotě, odpověď je nasnadě. A nenechme se zmást tím, že velký Rambam napsal, že člověk je podobný Bohu svým rozumem. Vždyť také napsal, že je obdobou Božského rozumu, a to je ode všech komplikací oproštěný rozum, a sám Hospodin, náš Bůh, je přece jediný.

„Hleď, předkládám vám dnes požehnání a prokletí,“ řekl Moše celému Izraeli. „To požehnání, budete-li poslušni příkazů Hospodina, svého Boha, které vám dnes přikazují. A to prokletí, jestliže nebudete poslušni příkazů Hospodina, svého Boha, a sejdete z cesty, již jsem vám přikázal, za jinými božstvy, která jste nepoznali.“ Když pak ale vypočítává všechna požehnání, je jich mnohem méně než prokletí. Na první pohled se zdá, že je tím porušena symetrie, že by prokletí mělo být tolik co požehnání, jenomže tak tomu není. Boží cesta je přímá a krátká, ale sejdem-li z ní vpravo nebo vlevo za jinými ideály a cíli, nebude konce našemu komplikovanému bloudění. Dokud se zbědování na těle a na duchu nevrátíme na původní cestu, odkud nás náš otec zprava a zleva svolává: „Vraťte se, mé zbloudilé děti! Kde jste?“

On ví, kde jsme, a my bychom si měli přiznat, že tam, kam jsme se dali zlákat, požehnání určitě není.

V posledních letech se hodně diskutuje o budoucnosti. Máme budoucnost, nebo nemáme budoucnost? Diskutuje se hodně o otevřenosti. Jsme otevření, nebo nejsme otevření? Záleží na tom, komu a čemu máme být otevření, protože od toho se odvíjí i naše budoucnost. A chcete-li znát můj názor, já dnes věřím, že když povolíme své nejvlastnější naivitě, aby se projevila, požehnání nás nemůže minout, protože nám i bloudění bude přičteno k dobru.

לשנה טובה תכתבו ותחתמו
BUĎTE ZAPSÁNI A ZAPEČETĚNI
K DOBRÉMU ROKU!

Váš rabín Sidon

KI TAVO 5M 26,1 – 29,8

„Buď proklet, kdo by slova této nauky neuskutečňoval, protože by je nekonal.“ (5M 27,26)

Sidra na tento týden předkládá seznam požehnání pro ty, kdo dodržují biblické příkazy, a kleteb pro ty, kdo je odmítají. Poslední kletbě, nad tím, kdo „neuskutečňuje“ (doslova nedrží) Tóru, je však složitě porozumět. Raši cituje talmudský text, který tvrdí, že v tomto verši spočívá vše zahrnující přísaha, která každého Izraelitu zavazuje k tomu, aby přijal celý „židovský náklad“, tedy aby srdcem i myslí uznal platnost všech jednotlivých biblických příkazů (B. T. Ševuot 36a). Jenže naše Tóra je většinou mnohem přesnější, co se oddanosti nauce týká, nežádá „všechno, nebo nic“ a ani nezdůrazňuje názory a proklamování víry na úkor činů.

Jeruzalémský talmud nabízí dvojznačný komentář, který můžeme vykládat buď doslovně a jednoduše, nebo symbolicky – s důsledky kriticky se týkajícími především dnešních židovských vůdců. Při slovech „proklet, kdo nedodrží (nedrží) slova nauky této“ se Jeruzalémský talmud ptá: „Existuje tedy Tóra, která padá? Šimon G. Jakin říká, že toto se týká kantora (chazana), že on stojí.“ (J. T. Sota 7/4) Podle tohoto výkladu by verš říkal, že kantor nebo ten, kdo čte z Tóry, musí stát, a tím vyjádřit úctu Tóře před shromážděním. Ramban výklad rozšiřuje a tvrdí, že se týká gabaje nebo šamese, který musí dávat pozor, aby Tóra spočívala pevně ve svatostánku nebo na bimě, aby nikdy nemohla spadnout.

Ramban přidává ještě další vysvětlení, jež je sice ze své podstaty specificky hala-chické, nicméně by mohlo dobře sloužit jako klíčový teologický princip: „Kantor musí zvednout Tóru před shromážděním tak, aby její písmo mohl vidět každý, kdo stojí na pravici či na levici, a musí se otáčet (s rozvinutým svitkem) před sebe i za sebe; je to příkaz pro všechny muže a ženy, aby viděli písmo a uklonili se a pronesli: ‚Toto je Tóra, kterou předložil Mojžíš synům Izraele...‘“ Je zřejmé, že původní účel těchto slov bylo popsat pozvedání svitku Tóry (*hagba'a*) a povinnost rozvinout svitek tak, aby celé shromáždění spatřilo tři sloupce textu.

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

ROŠ HAŠANA

Jaký je skutečný význam židovského Nového roku? Odpověď hledáme v Bibli, Talmudu a v modlitební knize.

Bible definuje Roš hašana jako „den hlaholu šofaru“ (4M 29,1) a Mišna zaznamenává, že šofar (beraní roh) má zaznít po každém ze tří hlavních a jen pro tento svátek určených požehnáních, jež jsou součástí musafu pro Nový rok. Jsou to požehnání malchujot (království), zichronot (pamatování) a šofarot (beraní rohy). Z toho je zřejmé, že šofar se vztahuje ke všem třem motivům, jež určují zvláštní povahu novoročních svátků: 1) k motivu

výročí dne stvoření, kdy je Hospodin prohlášen za našeho „krále“ a kdy vyjadřujeme víru, že svět se nakonec stane dokonalým v království Božím a všechny národy přijmou etický monoteismus; 2) k motivu pamatování, kdy Hospodin hodnotí všechny naše skutky a myšlenky v uplynulém roce, a konečně 3) k vyjádření naší oddanosti Tóře, jež je Božím zjevením a jež je cestou, skrze niž vznikne lepší lidské

Kresba Mark Podwal.

společenství.

Beraní roh zazní po požehnání malchujot, neboť království bylo prohlášeno za zvuk šofaru; troubíme na šofar po požehnání zichronot, protože Hospodin ušetřil Izákův život tím, že na obětním oltáři nahradil Abrahamova syna právě beranem, což je symbol konečné spásy a věčnosti dětí Izraele, a zvuky beraního rohu zazní i po šofarot, neboť Hospodin zjevil Tóru na Sinaji za hlasu šofaru. Jak vidíme, tradiční liturgie využívá Nový rok, výročí stvoření světa, k tomu, aby každému Židovi a Židovce připomněla, že jeho či její povinnost je zdokonalovat svět. Tento svátek tedy není záminkou pro bouřlivé oslavy, ale spíš připomínkou odpovědnosti.

V novoroční liturgii je ovšem jedna zvláštnost, která stojí za komentář. Troubení na šofar není libozvučné – je to pronikavý a bodavý zvuk, který svou silou vzbuzuje hrůzu. Skládá se z táhlého, silného, nepřerušovaného zatroubení (*tekia*), po němž následují tři nebo devět staccatových zvuků (*ševarim* – *terúa*), a troubení je zakončeno dalším pevným a důrazným zvukem (*tekia*). Šofar zazní přímo upro-

Ale k tomuto doslovně pojatému příkazu je v rituálu pozvedání Tóry další hluboké poselství. Každé veřejné čtení z Tóry je vlastně novým předáním zjevení na Sinaji, kdy Izraelité „stáli a chvěli se opodál“ a přijali Boží smlouvu. Když je Tóra při veřejném čtení (tedy v pondělí, ve čtvrtek, o šabatu a svátcích) pozvedána, shromáždění potvrzuje své přijetí Boží Tóry, zprostředkované Mojžíšem.

Jeruzalémský talmud tuto interpretaci ještě rozšiřuje. Když Tóra spadne, není proklet kantor nebo gabaj: „Rabi Šimon ben Halafta říká, že toto se týká pozemského soudu, rabínů a soudců, kteří vedli různé židovské komunity v dějinách.“ Pamatujme na počáteční dotaz Jeruzalémského talmudu: „Existuje tedy Tóra, která padá?“

Odpověď zní: samozřejmě že ano! Tóra se hroulí k zemi, když se hroulí Židé. Tóra padá tím, že Židé nedodržují její zákony a hodnoty. A odpovědnost za to, aby se Tóra v očích židovské veřejnosti nestala příliš lehkou, takže se jí člověk může snadno zbavit, nebo naopak příliš těžkou, takže je téměř nemožné ji nést, spočívá v každé generaci na rabínech, učitelích a soudcích.

střed poetických modliteb, v některých kongregacích dokonce během tiché modlitby amida. Copak tak cizí a rušivý prvek, jako je zvuk šofaru, nevytrhne modlíci se ze soustředění? Proč se naši Moudří vlastně rozhodli vložit do klidného vyrovnaného prožitku naprosto kakofonické zvuky?

Talmud popisuje krátké staccatové troubení jako vzdechy (ševarim) a vzlyky (terúa); modlíme se prostřednictvím slov, ale modlíme se i zvuky, komunikujeme s Bohem skrze poezii a prózu, ale také skrze slzy. Vždyť Hospodin je sice král, ale ne vždycky ho uznáváme; Hospodin rozděluje úkoly, které ne vždy vykonáváme s patřičnou přesností a vznešeností; Hospodin nám věnoval pravidla správného způsobu života, ale my se jeho radami často neřídíme. A svět – a nezřídka i naše soukromé životy – se dostávají do potíží. Není divu, že pak vzdycháme a pláčeme.

Chasidský příběh vypráví, že velký rabín Jisrael Ba'al Šem Tov se během jednoho pátečního večera třikrát zasmál – jednou po kiduši (požehnání nad vínem), jednou po hlavním chodu a jednou během požehnání po jídle. Když se ho žáci ptali, proč se tak divně směje, vysvětlil jim, že pár kilometrů odtud žije krejčí, který neměl peníze na šabatovou hostinu. Pár hodin před západem slunce našla jeho žena zlaté knoflíky ze svatebních šatů. Prodala je zlatníkovi a manželé měli hned hojnost prostředků, za které mohli nakoupit na šabat. Krejčí se radoval, ale byl tak nevědomý, že se neuměl ani pomodlit, aby vyjádřil vděčnost Hospodinu. Ale jak byl šťastný, smál se – poprvé nad pohárem vína, pak po hlavním jídle, a nakonec po celé večeři. „Když se zasmál poprvé,“ řekl Ba'al Šem, „nebesa se otevřela; když podruhé, andělé se smáli, a když potřetí, rozesmál se i Hospodin.“

Modlíme se s pláčem a modlíme se s jásotem. Máme krále, který nám odpouští, Boha, který na nás pamatuje a miluje nás, a Tóru, která nám vždycky ochotně nabízí další šanci, proto na šofar troubíme s radostí – čistě a zpříma. Na každý krátký, vzlykavý zvuk rohu připadají v celkovém troubení dvě táhlá a nepřerušovaná troubení. V konečném součtu je tedy Bůh Nového roku Bohem lásky a milosrdenství, který nám každoročně nabízí nové příležitosti pro obnovu a konečné vykoupění.

Šana tova.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila am.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – září 2006

Staronová synagoga

1. 9.	pátek	začátek šabatu	19.29 hodin
2. 9.	sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf: Iz 54,1–10 perek 2 mincha	19.05 hodin
		konec šabatu	20.35 hodin
8. 9.	pátek	začátek šabatu	19.14 hodin
9. 9.	sobota	KI TAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 60,1–22 perek 3, 4 mincha	18.45 hodin
		konec šabatu	20.19 hodin
15. 9.	pátek	začátek šabatu	18.59 hodin
16. 9.	sobota	Šabat Selichot NICAVIM–VAJELECH 5M 29,9–31,30 hf: Iz 61,10–63,9 perek 5, 6 mincha	18.45 hodin
		konec šabatu	20.03 hodin
17. 9.	neděle	1. den selichot V Terezíně se koná tryzna Kever avot	10.00 hodin
22. 9.	pátek	začátek šabatu – předvečer Roš hašana	18.43 hodin
23. 9.	sobota	1. den Roš hašana 5767 VEHAŠEM PAKAD 1M 21,1–34 hf: 1S 1,1–2,10 mincha	18.43 hodin
		konec šabatu	19.47 hodin
24. 9.	neděle	2. den Roš hašana 5767 Tašlich	18.00 hodin
		konec svátku	19.45 hodin
25. 9.	pondělí	půst Gedalja	5.16–19.27 hodin
29. 9.	pátek	začátek šabatu	18.28 hodin
30. 9.	sobota	Šabat Šuva HAAZINU 5M 32,1–52 hf: Oz 14,2–10; JI 2,15–27 mincha 18.00 hodin	
		konec šabatu	19.31 hodin

V sobotu ráno a o svátcích bohoslužba od 9.00 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.00 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin, maariv (večerní modlitba) 19.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

22. 9.	pátek	začátek šabatu – předvečer Roš hašana	18.45 hodin
23. 9.	sobota	1. den Roš hašana 5767 večerní bohoslužba	18.45 hodin
24. 9.	neděle	2. den Roš hašana 5767	

V sobotu ráno a o svátcích bohoslužba od 9.00 hodin.

Šabatové páteční večerní bohoslužby se nekonají.

Španělská synagoga (Bejt Praha)

22. 9.	pátek	předvečer Roš hašana	18.30 hodin
23. 9.	sobota	1. den Roš hašana 5767 – ráno večerní bohoslužba	10.00 hodin 18.00 hodin
24. 9.	neděle	2. den Roš hašana 5767 – ráno Tašlich	10.00 hodin 17.00 hodin
29. 9.	pátek	kabalat šabat	18.30 hodin

V pátek 22. září se po večerní bohoslužbě koná sváteční večer,
informace na tel.: 222 310 199, rezervace do 11. září.

Z DVACÁTÉHO STOLETÍ JSME SE NEPOUČILI

Rozhovor s nositelem Nobelovy ceny míru Eliem Wieselem

V červnu jste organizoval v jordánské Petře konferenci nazvanou „Tvář v tvář světu v nebezpečí“. Z iniciativy krále Abdalláha II. se tam na třicet nositelů Nobelovy ceny, podobně jako to dělají představitelé států, zabývalo palčivými otázkami současnosti: nevyrovnaností naší planety, iránskou hrozbou, genocidou v Dárfúru, konfliktem na Blízkém východě... Myslíte, že jejich názory mohou skutečně ovlivnit světovou politiku?

Musí se to zkusit... Když nositelé Nobelovy ceny vystoupí společně, není tak snadné jejich hlas přeslechnout. Samuel Beckett mi jednou řekl, že na rukopis své knihy *Molloy* napsal motto, které pak nepublikoval: „z nevyhnutelnosti“... Nelze najít lepší výraz. Jednáme z nevyhnutelnosti. Co jiného můžeme dělat, než se stále pokoušet najít novou cestu, otevřít nové dveře?

Nevyhnutelnost? Taková je ve vašich sedmasedmdesáti letech bilance z tolika bojů a bitev?

Bojoval jsem po celý svůj dospělý život a často mám pocit porážky. Získal jsem několik vítězství – při snaze pomoci Židům odejít ze Sovětského svazu nebo udělat lidi a svět vnímavější pro paměť tragédie. Je to tak málo... Je třeba udělat víc. Musíme udělat víc. Svět na tom není dobře. Nebojuji proti zlu, které je stále silnější, ale proti lhostejnosti ke zlu. V roce 2000 jsem „projev tisíciletí“, o který mě požádal prezident Clinton, nazval „Nebezpečí lhostejnosti“. Jedna žena mi řekla: Profesore Wiesele, mluvíte o lhostejnosti. Já jsem z Rwandy! Zeptal jsem se Clintona: Proč jsme nic neudělali pro záchranu 600 000 nebo snad 800 000 lidí ve Rwandě? Odehrálo se to v přímém televizním vysílání. On zrudl a odpověděl: Elie, bylo to možné. Nestalo se to. To byl důvod, proč jsem jel do Rwandy a požádal o prominutí. Slibuji vám, že se něco takového už nebude opakovat.

Druhý den mi lidé volali: Víte, co se děje v Súdánu? Tisk o tom nemluvil. Řekli mi, že prezidentův slib byl adresován mně. Tak jsem se dostal do kampaně pro Dárfúr.

Nezdá se vám, že pět let po 11. září je svět ohrožován novým fanatismem a zřejmě i novou lhostejností?

Je to tak. Dvacáté století bylo poznamenáno fanatismem politickým (Moskva) a rasovým (Berlín). V jednu chvíli se zdálo, že něco takového se už nemůže stát, že existuje „před“ a „po“. A pak přišla

Elie Wiesel. Foto Karel Cudlín.

krize na Balkáně, sebevražedné atentáty, 11. září... Myslím, že existuje jakási nevědomá kontinuita fanatismu: 11. září je důsledkem hrůz 20. století. Dnes někteří podléhají stejné logice zla, nacházející se mimo lidské svědomí. 11. září, byl tam popel, byl tam oheň, byla tam absurdita... Jako kdysi. Vrazi zabíjeli lidi, které neznali, jako by nás historie pronásledovala. Jednadvacáté století je ohroženo novým fanatismem, kterým je fanatismus náboženský. Vraždí se ve jménu Boha. Představte si tento nový kult smrti, podpořený nukleární silou...

Stačí si připomenout výroky iránského prezidenta Ahmadínežáda.

Írán může mít atomovou bombu do tří let. První bude určena Izraeli, který odpoví stejně. Ale i kdyby to stálo život milion muslimů, říká Ahmadínežád, můžeme si to dovolit: na světě je 1,3 miliardy muslimů. Náboženští fanatici jsou přesvědčeni, že Bůh má v jejich činech zálibu. Když s muslimy diskutuji, říkám jim: Pokud něco takového věřícím zaručujete, děláte z vašeho Boha nejen spoluvníka, ale i vraha.

Na fanatismus nelze odpovídat fanatismem. Ale tím vůbec netvrdím, že je třeba nastavit i druhou tvář. Skutečná odpověď je

výchova, proces, který je pomalý a dlouhodobý. Je na to čas? Za každou cenu musíme podporovat umírněné muslimy, kteří žijí ve strachu. Chránit je a pomáhat jim.

Antisemitismus je na vzestupu skoro všude. Vytrácí se povědomí?

Je to paradox. V roce 1945 jsem byl optimistou, přesvědčeným, že už nebude antisemitismus, rasismus ani války. Kdyby mi tehdy někdo říkal, že během svého života budu muset proti něčemu takovému bojovat, nikdy bych mu neuvěřil. Víte, že každou minutu umírá na zemi jedno dítě nepřirozenou smrtí, hladem nebo násilím? Ponaučení, které si z historie 20. století mohl svět vzít, se nekonalo. Zkou-

šeli jsme ho zprostředkovat, ale nebylo přijato. Jako ten Kafkův posel, kterému se nepodařilo předat poselství. Jsem smutný z vyhlídek, které mají dnes mladí před sebou. Kdybych byl sám, mohl bych si říci: mám právo na beznaděj, mám všechny důvody na světě, abych už nevěřil ani v člověka, ani v Boha.

Zlo, říká filosof André Glucksmann, je v člověku základně zakotveno, člověk je k dějinám lhostejný.

Je lidská bytost nelidská? V době Eichmannova procesu, který jsem v roce 1961

osobně sledoval, jsem měl zato, že ten, kdo je zodpovědný za smrt nejméně dvou milionů lidí, bude nějaký netvor s třema očima a čtyřma ušima. Ale on byl normální, vychovaně jedl, rozprávěl se svými dozorcí, dokonce měl i smysl pro humor. Jakýkoli esesák byl silnější než tisíc básníků, protože měl revolver a moc. A řada důstojníků z einsatzkommand, jednotek specializovaných na vraždění, byli vzdělaní a kultivovaní lidé. A já, který věřil, že kultura může být zbrojí, zárukou civilizace...

Ztělesňujete tragédii těch, kdo poznali šoa. Tato generace odchází. Neobáváte se, že paměť se ztrátou přímých svědků naruší?

Jsem druh, který brzy vyhyne. Po válce se přeživší setkávali na svatbách, při narození dětí, při bar micva a potom při svatbách vlastních dětí. Nyní se setkávají, když někdo z nich zemře, na pohřbech. Nerad bych byl poslední. Nést náklad všech těch vzpomínek a vědět, že po mně už nebude nikdo, kdo by řekl: „Byl jsem tam, viděl jsem“... Ale nebojím se, že by se zapomnělo. Šoa je nejlépe zdokumentovaná tragédie lidských dějin. A Židé nezapomenou. Je nás dnes 14 milionů (v roce 1939 nás bylo 18 milionů).

Logicky vzato jsme měli dávno přestat existovat. Dalajlama mi jednou řekl: Váš národ opustil svoji vlast před dvěma tisíci roky, a je tu stále. Ten můj se s exilem právě seznamuje. Ví, že to bude dlouhé. Jak jste to dokázali? Odpověděl jsem: Když jsme opustili Jeruzalém, neodnesli jsme si šperky ani svícny. Jen jednu docela malou knihu. A ta malá kniha dala vzniknout dalším knihám, milionům knih...

Jaký máte nyní vztah k Bohu?

Přeme se. Víru jsem nikdy neztratil, to by bylo příliš snadné, ale moje víra je poražená. V roce 1979 jsem napsal divadelní hru *Proces v Šamgorodu*, ve které jedna postava opakuje: A Bůh, v tom všem? I kdyby ke mně mluvil ve snu a vysvětloval, proč to všechno, nepřijal bych to. NePOCHYBUJI o jeho existenci. Pochybuji o jeho spravedlnosti, o jeho přítomnosti. V každém případě mu nerozumím a ne-jsem s ním spokojen.

Připravujete se na konfrontaci s ním?

Sním spíš o svých rodičích, o prarodičích. Nosím jejich jméno, snažím se něco udělat ze svého života... Nerad bych se při setkání s nimi styděl. Co se Boha týká, měl bych mu co říci...

Poté, co jste se tolik věnoval studiu svatých textů, nemáte nic než „proč“? Nacisté naopak měli v Osvětimi napsáno „Není žádné proč“.

Talmud je ustavičný dialog. Mám jenom otázky. Odpovědi ne. Když jsem byl malý, matka se mě nikdy neptala, zda jsem při vyučování dobře odpovídal. Říkala mi: „Dával jsi dobré otázky?“ Tím jsem se v životě řídil.

Hrdinou vaší poslední knihy *Šílená touha tančit je člověk, ovládaný až k šílenství svou pamětí. Ten blázen, jste to vy, jsem to já?*

Všichni jsme schopni šílenství. Nietzsche řekl: „Šílenství není souhrn nejistot, ale jistot.“ Blázen si je jistý sám sebou, jde neúnavně za svou posedlostí. Šílenství osvobozuje od obecných zvyků a zákonů, ale uzavírá blázna do pravidel, která si sám ukládá. Říká: „Dva krát dvě je pět.“ A má pravdu. Podobně pracuje spisovatel: ustanoví ve svém románu nějaký princip, a pokud na něm trvá až do konce, zavede se tento princip jako pravda. Bláznovství nepostrádá koherenci.

Je „normální“ být bláznem ve světě, který postrádá souvislost?

V *Mýtu o Sisyfovi* Camus píše: „Zda není jediná platná otázka pro člověka ta, proč nespáchá sebevraždu?“ Není to z mého pohledu jediná otázka, ale je důležitá. Co se mě týká, stále nerozumím tomu, jak je možné, že jsem po válce nezešílel.

Přesto, máte na to nějaké vysvětlení?

První věc, o kterou jsem poté, co jsem našel útočiště ve Francii, žádal, byl jeden traktát Talmudu, výtisk podobný tomu, který jsem si vzal s sebou do Osvětimi. A otevřel jsem ho na straně, na které jsem studia zanechal. Moje vášeň pro studium, psaní, slovo, paměť... to mě chránilo před šílenstvím.

V celém vašem díle se vrací téma zápasu mezi slovem a tichem. Dokážou slova říci vše?

Váha knihy není v jejích slovech, je v jejím tichu, v tom, co nebylo řečeno. V mých knihách je ticho vždy přítomné. Ale je ticho a ticho. Proti tichu, které skrývá zločin, je nutné bojovat. Tehdy se musí křičet, řvát.

(Rozhovor E. W. s Dominique Simonnetovou otiskl 15. června letošního roku francouzský časopis L'Express. Překlad Jiří Daniček.)

MĚSÍC ELUL

Měsíc elul je měsícem odpovědi a návratu (*tšuva*), měsícem slitování a odpuštění.

Jeho název i povaha jsou dány umístěním v kalendáři i tím, že coby poslední měsíc ne-návratně uzavírá uplynulý rok (název měsíce pochází z akkadského slova *ululu*, které znamená „žně“; a hebrejské sloveso *ilel*, které má stejný kořen jako *elul*, znamená „zkoumat“, „hledat“). Konce bývají obzvlášť dobrým časem pro sebereflexi – pro přemýšlení o tom, co bylo vykonáno, a zkoumání toho, co se stalo. Uzavření kruhu ročního cyklu nám umožňuje podívat se na veškeré události v širších a obecnějších souvislostech.

Jedním z nejdůležitějších principů v židovství je princip *tšuvy* (návratu, odpovědi). Hlavním významem *tšuvy* je možnost napravit každé špatné jednání, kterého jsme se dopustili, což je něco, čemu se lidské myšlení většinou vzpírá. Znamená to totiž, že nejsme zajatci svého osudu nebo předem determinovaného života a že každý je povinen si uvědomit, že odpovědnost za svůj život a svá rozhodnutí má jen a jen on sám. Situace a různé životní okolnosti, do kterých nás Bůh staví, si vždy nevybíráme, nicméně v jejich rámci je další volba v našich rukou a jen my jsme za ni odpovědní. Když člověk stojí před zrcadlem, jen on sám si může pohlédnout přímo do očí a říci si tu nejprostší a nejpřímější pravdu – zdaleka jsem opravdu všechno udělal tak dobře, jak bylo za daných okolností možné? Dokonce i tehdy, když nevíme, co je správnější nebo lepší, leží odpovědnost za rozhodnutí na nás. Odpovědnost je klíčem k pochopení *tšuvy*. Když si totiž člověk dokáže říci: „Já jsem ten člověk, který uskutečnil tuto špatnou věc,“ a nepopírá to a nevymlouvá se, tak i chápe, že má v sobě sklon činit špatné věci, který jej občas přemůže, ale že má zároveň možnost a schopnost nenechat se tímto sklonem vláčet. Rabi Nachman z Braslavi řekl velice prostou, ale hlubokou větu: „Pokud věříš, že můžeme kazit, věř, že můžeme i napravovat.“ Onen základní předpoklad, že je v naší moci konat zlo, dokazuje, že své jednání můžeme změnit a činit dobro. Když se člověk zřekne špatného konání, když se mu zprotiví jeho konání, může se rozhodnout a změnit svou budoucnost. Podstatným dílem vše ale závisí i na našem vědomí, že existuje někdo, kdo v každém okamžiku zkoumá naše jednání, před kým nelze nic skrýt a kdo má ve své moci odpuštění a slitování. Pokud se svou upřímnou vůlí k pravdě stojím před Bohem, je On tím, kdo mi může pravdou dosvědčit, že se chci naprosto upřímně změnit a zřici zlého jednání.

Konec roku je právě tím časem, kdy můžeme takto účtovat – připomenout si, co bylo v tomto roce dobré a co méně dobré. A rozhodnout se: změním se, budu lepší. Dvěře jsou stále otevřené. Z hloubi srdce si přeji, aby příští rok byl pro všechny rokem dobrým a sladkým. Rokem, ve kterém pocítíme chuť změny a nových rozhodnutí.

RAV MENACHEM KALCHHEIM

Elie Wiesel

ŠÍLENÁ TOUHA TANČIT

Proč říkáš, mladý příteli, že štěstí neexistuje? Že láska je pouhá iluze? I kdybys měl pravdu: Proč o tom mluvit? Proč to říkat, když je to pravda?

Kdysi dávno jsi miloval jednu půvabnou a krásnou ženu, která žila na druhém břehu oceánů, daleko za horami. A tys trpěl.

Ach ano, tam ve vzdáleném Orientu, kde doufala, že bude moci sdílet vzácné chvíle jen s tebou, zůstává půvabná a krásná. Čeká na tebe s hlavou maličko nakloněnou a s úsměvem. A po každé, když se můj pohled setká s jejím, vím, že láska člověka poblázní a činí jej šťastným.

(Paritus le Borgne ve svém „Poselství žáku, který se bojí stárnout“.)

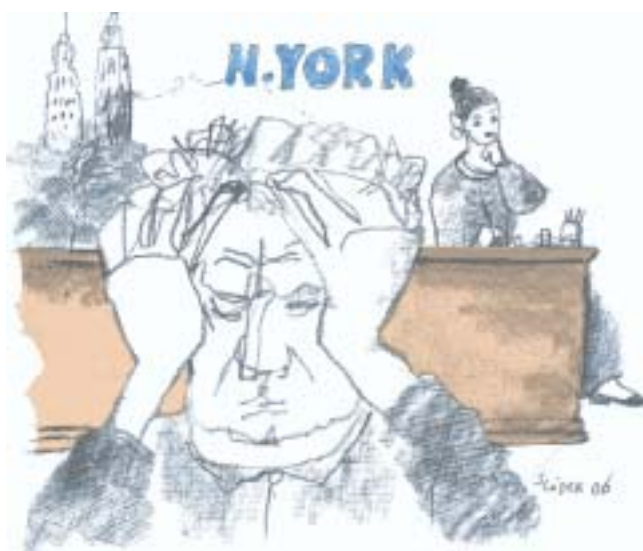
KAPITOLA 1

Má tmavé oči a úsměv vylekaného dítěte. Hledal jsem ji celý život. Byla to ona, kdo mne zachránil před něhou smrti, již se vyznačuje lhostejností vůči samotě? Před šílenstvím v konečném stadiu, ano – říkám konečném, tak jako se mluví o nevyléčitelné rakovině? Před šílenstvím, v němž je možno nalézt štěstí, ne-li přímo spásu?

Budu vám vyprávět o ní, o šílené vášni, která je zatížena vzpomínkami, ačkoli má oči jako všichni, jenomže v mém příběhu jsou to oči směřující se dítěte, které se chvěje strachy.

Zeptáte se mne: Je blázen, který ví, že je blázen, opravdu blázen? Anebo jinak: Není v tomto šíleném světě blázen, který si je vědom svého šílenství, jediný duševně zdravý člověk? Nespíchejme však. Máte-li popsát blázna, jak ho vylíčíte? Jako cizího člověka s netečnou tvář? Usmívá se, ale necítí žádnou radost, jen všechny nervy mu hrají, a když se dostane do transu, hrají i jeho údy, myšlenky se tlačí jedna přes druhou, a nejen v mozku, ale i v duši často dochází k elektrickým zkratům. Líbí se vám takový portrét? Pokračujme: Jak mluvit o šílenství než jazykem těch, kdo si je nesou v sobě? A kdybych vám řekl, že v každém z nás, nemocném

i zdravém, se nachází skrytá část, jakási tajná zóna, připravená otevřít se šílenství? Jediný špatný krok, jediná rána osudu stačí, abychom sklouzli či upadli bez nejmenší naděje, že se někdy zase zvedneme. Nedostatek pozornosti, trhлина v paměti nebo chybný úsudek, to všechno může vést k celé sérii pádů. Takže je nemožné být pochopen čímsi, co se nazývá – spíš hloupě – sesterskou duší. Pokud to nepřipustíte, budu to mít těžké, ale nesmíte si stěžo-

Ilustrace Antonín Sládek.

vat. Slzy občas tečou svou cestou, ale nikdy z hloubky, každopádně ne ze skutečné hloubky.

Toť vše, co byste měli pro začátek vědět.

Protože jsem připraven říci vám všechno, vězte, že vám budu vyprávět tento příběh, aniž bych se jakkoli staral o chronologii. Objevíte v něm různá období a nejrůznější místa na přeskáčku. Co byste chtěli? Čas blázna není pokaždé časem takzvaně normálního člověka.

Takže: tento příběh začal před pěti lety v ordinaci Terezy Goldschmidtové, dobře placené léčitelky duše, která se mne pokouší (jak, to vám vysvětlím později) s pomocí svých nesmírných vědomostí dotlačit do temných hlubin poznání vlastního já a žít se sebou samým bez mého dybuka. To je ovšem hypotéza, k níž se ještě vrátím.

Později vám budu o Tereze vyprávět víc, ano, budu vám toho o ní vyprávět hodně. O Tereze, které se nelze vyhnout a kterou nelze obejít. To ona mne naučila mluvit. Je to její řemeslo. Tráví život zkoumáním pod-

vědomí, nedobytných trezorů a popelnic plných našich poznatků a zážitků, podzemních archivů, jež bychom měli a také můžeme objevit, klademe-li si dětské a podivné otázky. V mém případě tyto otázky nevyvolávaly odpovědi, ale celé příběhy.

Proč se lidé smějí bláznům? Protože ruší? Nezesměšňoval snad Molière zdravého nemocného? Nemá člověk, který se cítí nemocen, právo na léčbu?

Mluvíím z cesty? Nemyslím ovšem, že jsem tak úplně iracionální. Je-li člověk blázen, znamená to, že je zároveň i hlupák? Lze mluvit o vyprázdněném duchu, o ubitém myšlení, o zmrzačené, prokleté duši? Lze být bláznem ve štěstí tak, jako lze být bláznem v neštěstí? Lze vejít do šílenství stejně, jako se vchází do náboženství nebo poezie? Lze se tam vplížit pomalým, ztlumeným krokem, takřka bez dechu, abychom nevyplašili nějakého tajného démona, který by předstíral nepřítomnost nebo askezi? Občas se bojím zavřít oči: vidím neskutečný svět a všechny, kdo zmizeli. Otevřu je, ale strach mne neopouští. Možná je šílenství pocit obtěžkaný nicotou: Tak jako v zámku Franze K., před zavřenými dveřmi, na chodbě očekáváme to, co se už stalo a co se paradoxně stane i později. Jsem blázen? To mi řekla Tereza. Nemáte rádi to slovo? Možná byste je raději vynechali? Mohu vám nabídnout i jiné výrazy: narušený, labilní, neuvědomělý, destabilizovaný, praštěný, potrhlý, ztracený, šílený, neadaptovaný, retardovaný, zaoσταlý. Jsem paranoik, schizofrenik, hysterik, nebo neurotik? Trpím obyčejným komplexem méněcennosti nebo viny, který lze vyléčit běžnými antidepresivy? Možná. Cítím se vinen, protože jsem svobodně zneužil své svobody? Nebo prostě jen proto, že jsem žil život, který nebyl můj, a mučil se příliš vágní beznadějí a příliš zřetelnou nadějí? A že jsem přežil v nejrůznějších obdobích a nejtemnějších hlubinách právě díky svému bláznovství? Jenomže kdo říká, že vina a šílenství jsou nebo nejsou slučitelné? A kdo si může dovolit soudit, že nemám zároveň právo na bláznovství i na beznaděj? A že blázni jsou jako lidé nevyléčitelní, to znamená beznadějně odsouzení – pokud se ovšem nepohybují v privilegované oblasti umění? Van Gogh prý před smrtí zašeptal: „Smutek potrvá věčně.“ Smutek? Ne. Šílenství trvá mnohem déle. Tolstoj řekl, že myslet na budoucnost je počátkem šílenství, ale Maimonides prohlásil, že svět bude zachráněn bláznem. Který z těch dvou je schopen zavést mne do jiné reality?

Řekl jsem si: Pomůže a zachrání mě Tereza. Má na to diplom. Je to její práce, její cíl, její poslání: zachraňovat nasloucháním

a slovem. Páčením dveří. Listováním v temnotách, což v mém případě není jednoduché. Přistoupila na to. Lze přikázat šílenství stejně tak, jako lze přikázat paměti? Říká se, že je to těžké. Šílenství je zároveň spásné i podvrtné, neustále kráčí cestou, jež mění směr, klopýtá a znovu se dokáže vzchopit, lze a křičí „věřte mi!“, vrací se zpátky, chce se líbit i nelíbit ve stejném okamžiku, hledá společnost druhých, aby se vyrovnalo se samotou. Hledá původ tvorby a noří se do eschatologie: Cožpak Kleist, ten velký šílený básník, nemluvil o existenci jako o mostu, jenž vede z nicoty do nicoty? A dodával: jak je to těžké, žít mezi dvěma nicotami...

Když mluvím s doktorkou, rozpomínám se, mluvím s ní, mluvím, svobodně i z jejího popudu, o němém šílenství a hněvu, jímž si momentálně snažím ohočít svou zuřivost, mluvím o zklamáních, potlačenejších ambicích i fantaziích, o záblescích svých pyšných sluncí a jejich oslepujících pádech, vysvětlují některé věci, abych zatajil jiné, intimnější a pravdivější, ty, jež naplňují mou duši žíznicí po smyslnosti stejně jako po pravdě – a cituji Augustina, když říká na adresu Makabejských, že muži se učí, jak umírat pro pravdu! –, vyvolávám staré vzpomínky, které se zrodí zítra, anebo nikdy, ale neříkám nic o svém vědomí, v jehož nitru dýchá jen neštěstí a nemoc. Máme čas, ujišťuje mne Tereza. Dřív nebo později se dostaneme k jádru

věci. Později pro koho? Pro starce, jímž se stávám a který se jako žebrák na tržišti božstev dožaduje almužny několika posledních let?

(Překlad Alena Bláhová)

Le désir fou de danser (Šílená touha tančit), poslední román Elieho Wiesela, vydalo roku 2006 pařížské nakladatelství Seuil. Příběh evokující historické události 20. století se odvíjí v ordinaci newyorské psychoanalytičky Terezy Goldschmidtové, která hlavního hrdinu „naučí mluvit“ o sobě samém a o jeho fantomech z minulosti. Český překlad připravuje k vydání nakladatelství Portál v roce 2007.

David Grossman mluví nad rakví svého syna

Můj milý Uri.

Už tři dny skoro každá myšlenka začíná slovem „ne“. Nepřijde, nepopovídáme si, nezasmějeme se. Už nebude ten chlapec s ironickým úsměvem a bláznivým smyslem pro humor. Už nebude ten mladý muž, na svůj věk tak neobvykle chápavý. Už nebude ten vřelý úsměv ani ta zdravá chuť k jídlu. Nebude tu už ono vzácné spojení vytrvalosti a jemnosti, jeho bystrý rozum ani moudré srdce. Nebude už Uriho nekonečná něha ani klid, v němž utišoval každou bouři. Už se spolu nebudeme dívat na Simpsonovy ani na Seinfelda, ani s tebou nebudeme poslouchat Johnnyho Cashe, nepocítíme tvé mocné objetí. (...)

Milovaný Uri, po celý tvůj krátký život jsme se od tebe všichni učili. Z tvé síly a vytrvalosti jít vlastní cestou. Jít vlastní cestou, i když nemáš sebemenší naději uspět. S údivem jsme sledovali, jak jsi bojoval, aby tě přijali do kurzu velitelů tanků. Jak jsi neustupoval velitelům, protože jsi věděl, že můžeš být dobrým velitelem, a nebyl jsi ochoten spokojit se tím, že bys přispěl něčím méně, než čeho jsi schopen. A když se ti to podařilo, řekl jsem si, tohle je člověk, který na své schopnosti pohlíží prostě a střízlivě. Který v sobě nemá domyšlivost ani pýchu. Který se nedá ovlivnit tím, co o něm říkají jiní.

Takový jsi byl už od dětství. Dítě žijící v souladu se sebou samým i s těmi kolem. Dítě, které ví, kde je jeho místo, ví, že ho mají rádi, zná své meze i své dobré vlastnosti. A opravdu, když jsi zvítězil nad celou armádou a stal ses velitelem, bylo jasné, jaký velitel a člověk jsi. A my jsme o tom veliteli a druhovi slyšeli od tvých přátel a vojáků, o člověku, který vstává dřív než ostatní, aby všechno zařídil, a spát chodí, teprve když všichni usnuli. A včera o půlnoci jsem se rozhlížel po domě, kde vládl značný nepořádek poté, co nás navštívily stovky lidí a vyjadřovaly nám soustrast, a řekl jsem si, no, teď bychom potřebovali Uriho, aby nám to pomohl dát do pořádku.

Byl jsi levičákem své bojové jednotky a všichni si tě vážili, protože jsi hájil vlastní názory a nezanedbal jsi žádnou ze svých vojenských povinností. Když jsi odešel do Libanonu, maminka řekla, že nejvíc se bojí tvého „elifeletovského syndromu“. Hrozně jsme se báli, že jako ten Elifelet v písničce, bude-li třeba běžet zachránit raněného, rozběhneš se rovnou proti palbě a jako první dobrovolně půjdeš doplnit dávno došlé střelivo. A jaký jsi byl po celý život doma, ve škole i během vojenské služby, jako ses vždycky ochotně vzdával opuštěnků, protože ten druhý voják ho

potřebuje víc než ty nebo protože rodina tamtoho je na tom hůř, přesně tak to bylo i tam, v Libanonu, tváří v tvář těžké palbě.

Byl jsi mi synem i přítelem. A těmi jsi byl i mámě. Byli jsme s tebou do hloubi duše spjati. Byl jsi člověk právem spokojený sám se sebou, člověk, s jakým je nám dobře. (...) Vždycky, když jsi dostal opuštěnků, jsi říkal: „Tati, pojď si popovídat,“ a někam jsme spolu šli, většinou do restaurace, sedli si a povídali. Vyprávěls mi toho tolik, Uri, a já byl hrdý, že se mi dostalo té výsady mít tvou důvěru. Že si mě vybral člověk jako ty. (...)

O válce, ve které tě zabili, teď neřeknu nic. My, naše rodina, jsme tuhle válku už prohráli. Stát Izrael teď bude zpytovat svědomí. My se oddáme své bolesti, obklopeni dobrými přáteli i nesmírnou láskou, kterou dnes nacházíme u tolika lidí, z nichž většinu neznáme a kterým děkuji za jejich bezmeznou podporu. Kéž bychom si tu lásku a solidaritu dokázali projevovat i jindy! To je možná náš jedinečný národní zdroj síly. To je náš veliký poklad lidské přirozenosti. Kéž bychom dokázali být k sobě navzájem citlivější! Kéž by se nám podařilo vymanit se z násilí a nepřátelství, kterými tak hluboko nasákló vše, co v životě činíme. Kéž bychom dokázali změnit postoj a zachránit sami sebe teď, ve chvíli skutečně poslední, protože nás ještě čekají velmi těžké časy.

Uri byl dítě velice izraelské, dokonce i jeho jméno je tak izraelské a hebrejské. Byl trestí izraelsství, jak jsem je chtěl vidět. Toho, na které se už skoro zapomnělo. Které někdy skoro považujeme za kuriozitu. A on byl člověk se smyslem pro morální hodnoty. Tohle slovo bylo v posledních letech často pro posměch a lidé si z něj tropili žerty, protože v našem šíleném, krutém a cynickém světě není „v pohodě“, kdo má smysl pro morální hodnoty, je humanista nebo je opravdu vnímavý k tísní toho druhého, i když tím druhým je náš nepřítel na bojišti. Já jsem se však od Uriho naučil, že je možné a nutné obojí. Že někdy skutečně musíme bránit vlastní život. Ale bránit ho v obou smyslech toho slova: bránit se, ale také chránit si duši. Chránit si ji a uchovat tváří v tvář síle a příliš jednoduchému myšlení, zkaženosti, která je v cynismu, tváří v tvář nečistotě srdce a pohrdání člověkem, které jsou vskutku velikým prokletím toho, kdo žije celý život v oblasti poznamenané neštěstím, jako je ta naše.

(Syn izraelského spisovatele Davida Grossmana padl v posledních hodinách před příměřím. Z hebrejštiny přeložil Jindřich Vacek. Text je redakčně krácen.)

ZASLOUŽÍ SI NÁŠ OBDIV

Uplynulo sto let od rehabilitace Alfreda Dreyfuse

Před sto lety zprostil odvolací soud francouzského důstojníka Alfreda Dreyfuse viny a konstatoval, že obvinění z vlastizrady a špionáže, za která byl dvanáct let předtím odsouzen na doživotí a mnoho let vězněn za nelidských podmínek, byla vykonstruovaná a falešná. Skončila tak – alespoň z právního hlediska – aféra, jejíž průběh celý svět sledoval s napětím.

Ve Francii, rozdělené na dva nesmiřitelné tábory, šlo tehdy o hodně, v sázce byla sama podstata a budoucnost demokracie a právního státu. Degradace nevinného člověka a jeho uvěznění na Ďábelských ostrovech byly totiž jen jedním z nebezpečných úspěchů, kterých dosáhli Dreyfusovi protivníci. Varovné bylo, že nepokrytě operovali z pozic krajního nacionalismu a antisemitismu (židovský původ byl pro ně jedním z předpokladů zrady). Mimochodem: mezi reportéry, kteří dění ve Francii sledovali, byl i Theodor Herzl. Právě tehdejší vypjatý antisemitismus ho dovedl k přesvědčení, že Židé nemohou svoji bezpečnou existenci založit na toleranci zemí a režimů, ve kterých žijí. Aféra tedy patřila k hlavním impulzům Herzlova návrhu řešení židovského problému, které označil jako sionismus.

Dreyfusovi obhájci, k nimž patřily vedle manželky Lucie a přátel velké osobnosti francouzské kultury a politiky (Zola, Picquart, Jaures, Clemenceau aj.), prosadili revizi procesu z roku 1894, který Dreyfuse odsoudil k doživotí. Při tomto soudu (proběhl v roce 1899 v Rennes) vyšla najevo řada podivných okolností prvního procesu a celková nevěrohodnost většiny svědků. Přesto však verdikt vojenského tribunálu zněl: deset let nucených prací. Ale situace už se změnila. Rozsudek vyvolal obrovský skandál a řadu protestů. Francouzská vláda se pokusila situaci vyřešit tím, že Dreyfusovi udělila milost. Zastánců jeho viny však postupně ubývalo: bylo stále zřejmější, že za rozsudkem z Rennes (i za udělenou milostí) je snaha zabránit odhalení skutečných viníků a přání nechat případ upadnout v zapomnění. To se ale nepodařilo. Před sto lety, 12. června 1906, byl Dreyfus zcela rehabilitován, vrátili mu jeho vojenskou hodnost a na stejném nádvoří Ecole militaire, kde byl degradován, mu byl udělen řád České legie.

O tom, jak je téma Dreyfusovy aféry i dnes živé, svědčí i následující glosa významného francouzského filosofa a publi-

cisty Alaina Finkielkrauta z francouzského měsíčníku *L'Arche* (7-8/2006). *jd*

VE JMÉNU JINÝCH KRITÉRIÍ

Alfred Dreyfus byl často líčen jako průměrný, své „Dreyfusovy aféry“ vlastně nehodný člověk. Leon Blum si dokonce kladl otázku, zda by nebyl Dreyfusem byl

Alfred Dreyfus. Foto archiv.

vůbec dreyfusovec, jestli se aféra vlastně netýkala někoho jiného. Jinak řečeno, dlouho se mělo zato, že Dreyfus vyznával stejné hodnoty, jako ti, kteří se ho snažili zničit. Vincent Duclert nám ve své knize *Vlastencova čest* přesvědčivě dokazuje, že tomu tak vůbec není.

Dreyfus možná nerozuměl všem dimenzím machinací, kterých byl objektem. Ale ztělesňoval demokratické hledisko oproti vojenskému pojetí, založenému na tradičním kritériích.

Co znamenala v té době v armádě demokracie? Dávat přednost výběru před kooptováním. Dnes už tomu nerozumíme, protože současné pojetí demokracie upřednostňuje rovnostářství proti výběru. Dreyfus v tom byl opravdový. Podle něho bylo třeba vybrat vojáky podle jejich kompetence, a ne na základě jiných kritérií. A právě ve jménu těchto jiných kritérií a pak i antisemitismu se stal předmětem lživých obvinění.

K tomu je třeba dodat ještě něco. Dreyfus bývá považován za prostředního a nesympatického člověka, protože mu byly cizí patos, fráze a krasořečnictví vůbec. Reinach například připomíná, že při výpovědi poručíka Forzinettiho za procesu v Rennes Dreyfus

řekl: „Za to, že jsem zde, vděčím své ženě. Vzlykal. Ale, zase znovu, i když mluvil z celého srdce, mluvil neobratně. Jeden herec, který patřil k nejzřetelivějším Dreyfusovým stoupencům a seděl v sále, prohlásil: *Kdybych to mohl říci já, rozplakal bych celý sál.*“

Dreyfus sál nerozplakal. V melodramatu, jehož byl hrdinou, nebyl dobrým hercem. Vzbuzoval antipatie, protože byl antipatetický. Byla to televize před televizí. Ale Dreyfus, příliš cudný, příliš střízlivý, zklamal očekávání. Už jenom za to si zaslouží náš obdiv.

Tento obdiv vedl Vincenta Duclerta k požadavku, aby Dreyfusovo tělo bylo uloženo do pařížského Pantheonu. Byl by to, píše, způsob napravení paměti a současně by to dodalo energii šíření občanských hodnot ve společnosti.

Návrh je to celkem sympatický a odpovídá dojemné snaze řady historiků opět sjednotit kolem velkých mužů minulosti zmatený národ. Ale Dreyfus není, přesně řečeno, velký muž. Je to obdivuhodná oběť. Obětí i velkým mužům je třeba vzdát čest, ale ne stejným způsobem. Navíc v atmosféře rivality a žárlivosti, která dnes při klasifikování toho, kdo je vlastně

Alfred a Marie Dreyfusovi před domem v Carpentras. Foto archiv.

obětí, zuří, by uložení Dreyfusova těla do Pantheonu roznítlo další nenávisť. A pak: Pantheon samozřejmě nejsou Ďábelské ostrovy, ale nemyslím, že by se Dreyfusovi zamlouvalo, aby byl znovu odtržen od své rodiny.

ALAIN FINKIELKRAUT
(překlad *jd*)

Jiří Orten

DVĚ BÁSNĚ

Odnikud

1

Odnikud, to je ráj,
to čiré blaženství,
kde není ošklivých,
kde ani krásných není,

ta sladká nicota,
to věčné povívání,
ta vrata do světla,
jež neuvidíš ani.

A přece zaživa
koluje ve mně cosi,
co potom zahnívá,
co vítr vzhůru nosí

a já, já změněný,
já, ptaní usmířené,
jdu tam, kde nejsou dny,
kde věčnost kola žene.

2

Ubohý voják tmy
s očima zdivenýma,
ležící na zemi,
jež ho jak pušku třímá.

Odkudsi (odnikud?)
z života raněného
vyvěrá jeho stud,
červená bolest jeho.

To země krvácí
a on ji obtěžkává
podoben milenci,
jejž naplnila sláva,

sláva všech zemřelých,
ta jejich sláva živá,
citlivá jako čich,
jak píseň, jež se zpívá.

3

Kdo uzdraví nám hrud',
kdo zkrásní ošklivé,
kdo Váhy rozhoupá
do šíleného tance

odkudsi, odnikud,
až konec zakýve,
až budem věčně spát
ve světle bez kahance?

Zeptej se maminky.
Zeptej se chladné vody,
jež rychle uhání,
jež rychle utíká,

žene se na mlýnky
a za chlebem je vodí.
Zeptej se čekání.
Zeptej se básníka.

Báseň léta

Na paletě je léto.
Ach verši dávných dob,
ty usměvavá věto
zimičce na otop,

jak se to setkáváme?
Uplývá hořký kruh
a zatáčí se za mě,
jež znekonečnil Bůh,

tak jako na potoce
oblázky mluví-li.
Jen jedenkrát v roce
uzlátne obilí.

To nejsem já, víš přece,
kde zvedám okvěti,
v neviditelné řece,
v matce a v dítěti,

v ospalých krčmách šera,
v tukání za obraz,
ve vzdoru dálky, která
již nespojuje nás.

Propasti mezi dvěma,
propasti v tisíci,
rybo, jež vylovena
přetrhneš udici,

ó léto na paletě,
mne také pálí žár
a chci jím v této větě
vyšlehnout nad stožár,

nad hory, nad horečky,
nad polámaný kříž,
aby se v chladu tečky
nemohl zdržet již.

TŘETÍ LÉTO

Někdy v létě 1939 píše Jiří Orten básníku Františku Halasovi dopis, v němž jako by se zhmotnila iracionální úzkost, kterou ve svém díle ohlašovali Franz Kafka, Richard Weiner, Bruno Schulz a další židovští umělci. „Jsem žid, slyším to stokrát denně, a něco jsem dle všeho udělal, dnes, nebo včera, nebo kdysi dávno, nebo ještě udělám. Nesmím chodit proto do parku, nesmím se koupát, nesmím chodit do biografu... To jsou tak malé věci a tak hloupé věci, takové zákazy, člověk by si přece mohl klidně říci, že jsou na světě ještě některé stromy a někteří lidé, kteří na to nic nedají. Ale já to neumím říkat, není mi dobře a události, všelijak kolem mne omotané, mne nutí k ošklivým ústupkům. Nejsou to ústupy ze slávy nebo ze štěstí, kdepak, jsou to ústupy, které nevedou nikam, a také odnikud, a po nichž zůstává hořko v ústech a nevěří se, nevěří, že ještě něco je, co je doopravdy čisté.“

O rok později, v srpnu 1940, napsal přítelkyni Věře Škrabánkové: „A ještě není konec! Jednoho dne nám zakázou stýkat se spolu, budou zadržovat naše dopisy, přijde den, kdy si budeme muset říci, že se loučíme nadobro. Já ten den vidím, a za ním nevidím nic, lze-li tak říkat smrti.“

Přesně za rok, 23. 8. 1941, vyšel v Árijském boji denunciantský článek, který obsahuje několik nejodpudivějších vět, napsaných v českém jazyce: „V době, kdy se vede velký zápas proti Židům, zjišťuje se, že v čele českých básníků stojí Žid, který přirozeně není nadšen novými poměry a který proto nejraději by se vrátil do lůna mateřského... To je další důkaz pro náš požadavek, aby Židé byli viditelně označováni.“

Za týden, 1. září, se Árijský boj dočkal, Jiří Orten si už ale žlutou hvězdu nepřipjal. Toho dne tragicky zemřel. Je to právě šedesát pět let.

(tp)

SVĚTY EUGENA KAHLERA

Výstava zapomenutého malíře v Chebu

V rámci festivalu Uprostřed Evropy a oslav stého výročí Židovského muzea v Praze je do půlky září otevřena v Galerii výtvarného umění v Chebu výstava obrazů a kreseb u nás již skoro zapomenutého pražského malíře Eugena von Kahlera, která představuje téměř veškeré známé dílo předčasně zemřelého umělce z českých, německých a rakouských sbírek. Umělce, o jehož obrazech napsal roku 1935 spisovatel Johannes Urzidil: *Tak jako prózy Franze Kafky nebo obrazy Marca Chagalla obsahuje i Kahlerovo dílo mnoho z východní mystiky a židovských tradic, které rezonují jak v jeho figurálních kompozicích, tak i zátiších a krajinách. Z jeho díla jako by ale dýchal i Rilke stejně tak český jako rakouský lyrismus, svět dalekých cest, který se na pozadí téměř zapomenutého německo-pražského prostředí do široka otevírá nedohlédnutelným horizontům, aby nás opřít onou silou citu vtáhl do zvláštní intimity, svobody a ticha osobních poselství.*

RODINA A STUDIA

Eugen von Kahler se narodil 6. ledna 1882 v rodině s původním příjmením Kohn. Jeho otec Max Kahler byl prezidentem pražské burzy a správní rady české Unionbanky, velkostatkář a průmyslník, za své zásluhy povýšený do rytířského stavu. Kahlerova matka Ottilie pocházela z rodiny Bondyů, kteří založili v Čechách jeden z prvních cukrovarů na výrobu sirupu a bramborového škrobu. Její rodiče vlastnili ve Svinařích nedaleko Karlštejna panství s barokním zámečkem, které si Eugen od dětství zamiloval a každoročně se sem na několik letních měsíců vracel. Čas tu trávil především se svým o tři roky mladším bratrance Erichem, budoucím filosofem a literárním vědcem. Když bylo Kahlerovi 16 let, namaloval své první obrazy a začal studovat kreslení u pražského malíře Heinricha Jakesche, o něco později začal psát také básně. V roce 1900 se u něj projevil první příznak tuberkulózy.

Od dubna 1901 až do podzimu 1905 žil Kahler v Mnichově, kam přijel na radu Geoga Karse studovat kresbu na škole Heinricha Knirra. Mnichov byl v té době jedním z hlavních center středoevropského umění, místem, kde se zrodila jedna z podob secese a expresionismu. Kahler patřil ke stálým hostům *Café Stefanie*, což bylo

jedno z uměleckých středisek tehdejšího Schwabingu. Zde se stýkal s dalšími mladými umělci a rodáky, jako byli George Kars, Hugo Steiner, Hans Purrmann, Albert Weisgerber nebo Gino de Finetti, s básníky Ernstem Collinem a Ernstem Sternem či budoucími historiky umění H. Braunem a F. Rintelenem. Od podzimu 1903 až do jara 1905 studoval malbu v ateliéru Franze von Stucka na mnichovské Akademii, své školení ukončil návště-

Autoportrét, olej na plátně, 1909.

vou kurzů malby u barona Huga von Habermanna. S rodinou často cestoval do Itálie, občas se vracel také do Prahy a koncem léta pravidelně zajížděl do Svinař.

Rané období Kahlerovy tvorby bylo naplněno studiem. Výborně ovládl klasickou kresbu a stále se zdokonaloval

v kresbě aktů, které uplatnil v originálních figurálních kresbách na různá témata, často inspirovaná biblickými náměty nebo literárními díly, klasickou mytologií i současným životem. Mnohé z nich připomínají složitým dějem lepty Francisca Goyi, kterého velmi obdivoval, jiné zase Daumiera, Jamese Ensora nebo Alfreda Kubina. Zcela svobodně v četných skicářích zaznamenával své nápady a postřehy i naprosto fantastické a groteskní představy.

PAŘÍŽSKÉ ATELIÉRY

V říjnu 1905 Eugen Kahler odjel do Berlína, kde zůstal až do léta 1906. Vedle aktů a portrétů maluje také historické nebo pohádkové výjevy (*Válečníci*). Od podzimu 1906 do léta roku 1908 žije v Paříži, kde spolu s přáteli studuje nové francouzské malířství. Navštěvuje večerní kurz kresby aktu a v roce 1907 kresbu aktu ve volné přírodě. V Paříži se stýká s okruhem umělců kolem *Café du Dôme*, především s Walterem Bondym, Rudolfem Levym, Oskarem Mollem, Albertem Weisgerberem, Rudolfem Grossmannem, Julesem Pascinem, Hansem Purrmannem a Friedrichem Ahlers-Hestermannem, sběratelem a historikem umění Wilhelem Uhdem, malířkami Elisabethou Epsteinovou a Soniou Terekovou, která se v roce 1909 provdala za Roberta Delaunaye. Pobyt v Paříži se projevil v Kahlerově tvorbě řadou důležitých inovací z díla Paula Cézanna, Henriho Matisse a fauvistů, přáteli byl však považován především za následníka Paula Gauguina. Pod vlivem Cézanna se začal intenzivněji zabývat zátiším, které se od té doby stává stále významnějším tématem v jeho tvorbě. V malbě byl nejvíce ovlivněn

Tři postavy v krajině, akvarel, kolem 1909.

technikou van Gogha a pointilismem Georgese Seurata a Paula Signaca. Účastnil se pařížských výstav *Salon des Indépendants* a *Salon d'Automne* i výstav mnichovské *Nové secese*, kde jeho práce dosáhly prvních úspěchů a uznání (*Skleník, Krajina s parkem*).

CESTY DO AFRIKY

V té době se zhoršila Kahlerova plicní choroba a lékaři mu doporučili pobyt v pouštním klimatu. Od ledna do března 1908 proto cestuje po Egyptě, kde navští-

Krajina kolem Jordánu, olej na plátně, kolem 1909.

vil Asuán, Luxor, Assiout a Káhiru. Tato první cesta do severní Afriky znamenala v jeho životě a umění nejvýznamnější přelom, od počátku se zde cítil jako ve vlasti „svých předků před mnoha tisíci lety“. Objevuje pohádkové kouzlo *Tisíce a jedné noci*, v Paříži po návratu maluje dvě verze obrazu *Šeherezáda*, vytváří si vlastní pohádkový svět mytických příběhů, do něhož promítá své osobní prožitky a zkušenosti z cest. Jeho paleta se zjasňuje, v akvarelech a pastelech užívá výrazné barvy. Stylizované pohádkové příběhy působí snovou atmosférou a lomenými pastelovými tóny, zachycují lyrické snové krajiny a ohlasy jeho literárních inspirací. Na podzim 1908 se usazuje v Bruselu, kde žije přes zimu zcela osamocen a intenzivně maluje.

Od března 1909 pobývá opět v Paříži, v červnu navštěvuje bratra Viktora v Londýně, na léto přijíždí do Svinař, kde jej navštěvují Erich Kahler, Georg Kars a spisovatel Max Brod. V prosinci se vydává z Mnichova na další cestu do severní Afriky, Tuniska a Alžírsku, kde zůstává až do jara 1910. Poté maluje opět v Londýně, v létě pak ve Svinařích tvoří studie koní. Zajímavou událostí byla společná návštěva Kahlera s Purrmannem u W. Nowaka na zámečku v Mníšku u Prahy, kde

se setkali s Alfredem Kubinem a členy drážďanské expresionistické skupiny *Die Brücke* E. L. Kirchnerem, M. Pechsteinem a K. Schmidt-Rottluffem. V září je zastoupen malbami a kresbami na druhé výstavě skupiny *Neue Künstlervereingung* v Mnichově.

V listopadu 1910 odjíždí na svou druhou cestu po Alžírsku a Tunisku, kde v Biskře vytvořil značný počet obrazů a kreseb. Na přelomu let 1910 a 1911 v jeho tvorbě stále výrazněji sílí exprese a uvolněný malířský i kresebný přednes, který dosáhl vrcholu v některých akvarelech s motivy ze současného života. Také v malbě se jeho rukopis uvolňuje až k nečitelnosti, jak je patrné z velkého *Autoportrétu*, a zejména ze dvou portrétů *Černošek* podle živého modelu, kde poučení z Cézanna přechází do volné exprese.

POSLEDNÍ ROK

V březnu 1911 se projevil nový atak tuberkulózy. Kahler musel zrušit plánovanou cestu do severní Afriky a byl hospitalizován. Během nemoci se uchyluje do vysněných rájů, které zachycuje v kresbách a akvarelech s orientálními motivy, zahradami s krásnými dívkami, milenci a zvířaty. Tyto práce spojuje silné poetické kouzlo, lyrická citlivost a snová atmosféra, orientální motivy a fantazijní scenerie. Ženské akty jsou zasazeny do bujně exotické vegetace, připomínající Gauguinovy tichomořské ráje, exotické krajiny Augusta Mackeho či pohádkové výjevy Kandinského. Na ně navazují jasně barevné kvaše

Válečníci, olej na plátně, 1905 nebo 1906.

a pastely z léta 1911 s pohledy do africké krajiny, jen výjimečně se objevují ironické a groteskní vize ze současného života.

V říjnu 1911 se konala první samostatná Kahlerova výstava v mnichovské *Moderní galerii* Heinricha Thannhausera, opakovaná v *Salonu Ludwiga Schamese* ve Frankfurtu n. M. Na počátku prosince se malířův stav rychle zhoršil a 13. pro-

since Eugen Kahler v pražském domě rodičů umírá. Pohřeb se konal o dva dny později do rodinného hrobu Kahlerů na Novém židovském hřbitově v Praze. Tři dny nato, 18. prosince 1911, byla v Mnichově zahájena první výstava skupiny *Der Blaue Reiter*, kde byly vystaveny dvě Kahlerovy kresby, které daroval Kandinskému (*Zahrada lásky, Koupající se*). Pamětní výstava Eugena Kahlera byla uspořádána v únoru 1913 v *Galerii Miethke* ve Vídni, další vzpomínková výstava se konala v březnu 1921 v *galerii Thannhauser* v Mnichově a představila veřejnosti 75 Kahlerových prací. Také v roce 1931 vyjádřili umělci *Pražské secese* Kahlerovi své uznání kolektivní vzpomínkovou výstavou. Poté jeho tvorba upadla na dlouhou dobu v zapomnění.

Kahlerovi příbuzní uprchli z republiky roku 1940 a Eugenovy obrazy se rozptýlily do mnoha zemí v zámocí. Rodinný majetek, vila v Bubenči a zámek ve Svinařích byly zkonfiskovány nejprve nacisty, pak komunisty. Rodina se z emigrace již nikdy nevrátila. O Kahlerově životě a díle svědčí i dochovaný soubor básní, kratších próz, jedna novela a zejména téměř dvě stovky dopisů, které přibližují jeho každodenní život, cesty i citový a myšlenkový svět.

UMĚLEC OSOBNÍ VIZE

V Kahlerových pracích se setkáváme s ohlasy nejrůznějších stylů a uměleckých vzorů, přesto se nestal epigonem žádného z nich. Zatímco v obrazech je jeho inspirace často patrná, v technicky volnější kresbě a akvarelu je od počátku zřejmá neobyčejná originalita a původnost. Jako citlivý seismograf zachycoval záchvěvy citů a volně plynoucích představ, snových vizí a pohádkových krajin, stejně jako krutou ironii a sarkasmus, s nímž viděl současný svět jako obavy vzbuzující grotesku.

Jeho neobyčejně originální dílo vzniklo v krátkém období a vyvrcholilo v letech 1910 až 1911, v nejvíce exponovaném období zrodu nových forem a témat moderního umění. Kahlerův předčasný odchod bude vždy vzbuzovat otázku, jak by se jeho dílo vyvíjelo. Nejspíše by zůstalo i nadále stejně originální a obtížně zařaditelné. Jeho kresby a snové féerie, v nichž dominuje fantazie a představitelství, jej staví mezi umělce osobních vizí, jako byli Odilon Redon, James Ensor, Alfred Kubin, Marc Chagall, Gustav Schönberg, Paul Klee či Else Lasker-Schülerová, které není nikdy možné zcela zařadit do jakéhokoli uměleckého hnutí či proudu.

ARNO PAŘÍK

IZRAEL: Prázdninová válka

V polovině srpna skončila zřejmě nejpodivnější válka, jakou kdy Izrael vedl. Válčilo se v Libanonu, ale ne s Libanem, nýbrž s Hizballáhem, jehož rakety zasypávaly severní Izrael. Jenže Hizballáh není jen banda islamistických teroristů vyzbrojených Sýrií a Íránem, ale podílí se přímo na správě libanonského státu – má přes desetinu poslanců v zákonodárném sboru a dva ministry v bejrútské vládě. Když se to hodí, tváří se jako nezodpovědná milice, jejíž „neřízená torpéda“ zabila a unesla izraelské vojáky z izraelského území. Když se hodí opak, považuje zákrok vůči této „nezodpovědné milici“ za napadení suverénního státu Libanonu a má na své straně značnou část světa. I proto ona válka byla tak trochu jako podle chytré horáckyně – ani symbolická, ani naplno vedená, i když zanechala na 160 mrtvých v Izraeli a na 1200 v Libanonu. Byla tak podivná, že ač získala nejširší podporu veřejnosti od roku 1973, neměla ani jméno – školní děti ji nazvaly válkou prázdninovou. Onen dvojaký stav se neblaze podepsal i na jejím vyznění. Poprvé ve své historii Izrael přistoupil na příměří dohodnuté v OSN, a nikoli vybojované na frontě. Tím ztratil výhodu ze závěrů předchozích válek, kdy mohl nabízet ústupky z pozice toho, jehož tanky se blíží k metropoli nepřítel. Nyní se stahoval v podstatě bez možnosti výměny něčeho za něco. Svým nejistým postupem ztratilo vedení státu i armády též onu vysokou podporu veřejnosti a celá společnost se ocitla v atmosféře analýzy neúspěchu a hledání jeho příčin i konkrétních viníků. Nejprve ale stručně zrekapitulujme průběh bojů.

MĚSÍC BOJŮ

Na začátku je sprosté přepadení, když 12. července komando Hizballáhu proniká přes hranici na izraelské území, zabije tři vojáky z patrolující hlídky Cahalu a dva další unese. Izrael zareaguje tak, aby izoloval Libanon, jeho hranice i přehraniční komunikace. Zahájí námořní blokádu, bombarduje bejrútské letiště i dálnici na Damašek. Tento nátlak má zabránit přesunutí unesených například do Íránu, ale i donutit libanonskou vládu, aby proti Hizballáhu sama zasáhla a vynutila si propuštění rukojmích. Nestane se, právě naopak. Hizballáh zahajuje ostřelování Izraele raketami a válka se – rovněž poprvé v izraelské historii – postupně přenáší i do jádra židovského státu. Rakety (zprvu již tradiční kaťuše, potom i sofistikovanější dalekonosné střely syrské a íránské provenience) zasahují izraelská města a vesnice, zapalují lesy, zabíjejí občany, statisíce jich přinutí trávit čas v krytech a další statisíce k exodu na jih.

Jeruzalém reaguje zesílením letecké ofenzivy a dalším bombardováním. Cílem není už jen zachránit oba unesené vojáky, ale hlavně omezit smrtelnou raketovou palbu na Izrael – narušit samotná odpaliště, přísunové cesty k nim, arzenály Hizballáhu. A tady přichází problém. Struktury Hizballáhu jsou natolik

provázány s civilními, že nelze oddělit jedno od druhých. Hizballáh sice po izraelském stažení z jižního Libanonu v květnu 2000 nedělal čistky mezi „proizraelskými kolaboranty“ z řad tamních křesťanů, ale – jak nyní vyšlo najevo – zavázal si je jinak. Chcete zůstat ve svých domovech a uchovat si své majetky? Tak proveďte vstřícnost, mimo jiné tím, že umožníte ukrýt naši infrastrukturu. V praxi to vypadá tak, že rakety Hizballáhu jsou odpalovány z civilních areálů – a na ně potom míří i protidivery z Izraele. Počet zabíjených civilistů sice nechtěně, ale vytrvale stoupá, mezi nimi i děti. Exodus Libanonců na sever svými rozměry překonává izraelský exodus směrem na jih a v zemi se schyluje k humanitární katastrofě. Kritický bod je dosažen 30. července, kdy je v důsledcích náletu na vesnici Kana zabito 28 osob. Izrael marně argumentuje tím, že budova se zřítíla až sedm hodin po náletu, marně pomocí filmových záběrů dokládá, že odtamtud byly odpalovány rakety, marně rozhazuje před každým náletem výstražné letáky v arabštině, veřejné mínění ve světě se obrací proti němu, a to nejenom v tradičně nepřátelských zemích, ale i v Libanonu mezi tamními nešitskými složkami včetně křesťanů.

Jeruzalém až tehdy dospívá k přesvědčení, že letecky válku nevyhraje, koneckonců se nedaří snížit počet odpalovaných raket, jak zněl původní argument pro leteckou operaci: Jen počkejme, úspěch uvidíme podle

méně nesmělá, ale pak vláda rozhoduje postoupit a vytlačit Hizballáh až po řeku Litání. To už se zároveň schyluje k finiši na mezinárodně dohadovaném příměří, takže logika se zdá jasná a odpovídající tomu, jak Izrael postupoval ve finále všech válek: Co se nevybojuje do příměří, se už nezíská vůbec, takže napřít síly k postupu i za cenu ztrát. Ofenziva začíná v pátek 11. srpna, tankové jednotky postupují na sever skutečně za cenu mnoha padlých, ale zatímco v první libanonské válce v roce 1982 byl Cahal za dva dny v Bejrútu, nyní nedosáhne do pondělka 14. srpna ani k řece Litání. Přitom 14. srpna vstupuje v platnost příměří a Cahal se začíná stahovat. Na jím opuštěné pozice sice nastupuje libanonská armáda, jenže záruky odzbrojení Hizballáhu nejsou ani na papíře rezoluce OSN č. 1701.

PRÍLIŠ MNOHO PŘEKVAPENÍ

Válka, která začala s podporou 93 % izraelské veřejnosti, vyústila v největší kritiku za poslední roky. Ta se týká politického vedení země, armádních špiček jako takových i konkrétních strategií.

Amos Harel v listu Ha'arec rozebírá poslední bitvu pod výmluvným titulkem „Proč ti vojáci zemřeli?“ na osudu 162. divize, jež za poslední tři dny bojů ztratila 33 mužů. Rozhodnutí na poslední chvíli o postupu k řece Litání považuje za nejspornější v této válce. Z celého kabinetu znal tamní terén pouze bývalý šéf generálního štábu Šaul Mofaz a ten se – nyní v roli ministra dopravy – pokoušel akci Ehudu Olmertovi rozmluvit. Marně. Tanky musely ve Wádí Saluki překonat čtyřistametrový svah se stometrovým

Vojáci jednotek UNIFIL. Foto archiv.

toho, jak narušíme zásobovací cesty Hizballáhu, jemu začne postupně docházet munice a četnost zásahů se sníží. Stále je to ale naopak, v extrémních dnech se frekvence dopadů blíží dvěma stům! Hizballáh navíc sahá k sofistikovanějším typům raket a hranice zasažených míst se posouvá stále na jih. Už to není jen příhraniční Naharija, ale též Akko, Safed, Haifa, Nazaret, dokonce Džanin na palestinských územích a Chadera pár desítek kilometrů severně od Tel Avivu. Ke slovu tedy přichází pozemní ofenziva, zprvu více-

převýšením, a především dobře nachystanou obranu Hizballáhu. Dostaly se do palby z vesnice Alisija, která byla podle hlášení již dva týdny pod kontrolou Cahalu. Nebyla, což odneslo životem 12 vojáků.

Stížnosti vojáků po návratu z Libanonu, ovšem z pochopitelných důvodů anonymní, shromáždil zpravodajský server Debka: „Některé rozkazy byly sebevražedné. Vyskytly se případy, kdy důstojníci souhlasili s jejich ignorováním.“ „Některé tanky byly staré deset let a byly konfrontovány s moderně vy-

zbrojeným nepřítelem.“ „Důstojníci nazývali bojovníky Hizballáhu teroristy či primitivy. To bylo podcenění. Jsou to vycvičení, profesionální vojáci. Ačkoliv my jsme byli lepší, oni bojovali jako lvi.“ „Neměli jsme informace o protitankových střelách Hizballáhu.“

Rakety Hizballáhu letí na Haifu (6. srpen). Foto archiv.

Cahal se skutečně nechal až příliš často překvapit. Už na začátku války zneškodnila řízená střela Hizballáhu válečnou loď a zabila čtyři námořníky a během bojů se ukázaly další objevy. Jak píše v Ha'arecu vojenský analytik Ze'ev Šif, Cahal sice věděl o existenci protitankových střel Hizballáhu, ale nerozpoznal význam jejich masového použití – nejenom proti tankům, ale i proti pěchotě z bezpečné vzdálenosti. Jednou z jejich obětí byl i Uri Grossman, dvacetiletý syn spisovatele Davida Grossmana, známého i u nás zejména svým románem *Viz láska*. Protitankové střely zasáhly celkem 46 tanků a 14 jiných obrněných vozidel (zabily 20 vojáků, z toho 15 tankistů). Šlo o iránské kopie ruských vzorů nebo přímo o ruské výrobky, například o laserem naváděné rakety Kornet s nápisy „Zákazník: syrské ministerstvo obrany. Dodavatel: KBP, Tula, Rusko“.

MOHLI JSME ZVÍTĚZIT, ALE...

Joel Markus v Ha'arecu bilancuje celou „prázdninovou válku“ jako dilema pro izraelskou veřejnost. „Šli jsme do boje s bezprecedentním sebevědomím a domů se vracíme schlíplí. Výzva našich lídrů, od premiéra po náčelníka štábu, slibovala zdrcující vítězství. Čím větší sliby, tím hlubší zklamání. Armáda nesplnila ani jeden z válečných cílů – osvobodit unesené vojáky a zastavit raketové útoky na Izrael. Náčelník štábu v mylné víře, že Hizballáh lze srazit ze vzduchu, pochopil příliš pozdě nutnost mobilizace pozemních jednotek.“

Méně defetisticky se na to dívá v listu The Jerusalem Post David Horovic. Mohl Izrael zvítězit? Mohl umlčet katuše? Mohl, ale za použití mohutné letecké síly nebo pozemní ofenzivy, což by si vyžádalo mnohem více obětí z řad libanonských civilistů i izraelských vojáků – a v neposlední řadě ztrátu podpory USA. V nejobecnější rovině vidí Horovic izraelské selhání v tom, že nerozklíčovalo zmíněný problém chytré horáky: Vedení státu nedokázalo přesvědčit svět o rozdílu mezi teroristickou guerillou tvořící předpolí iránských ambicí a suverénním státem odhodlaným k vlastní sebeobraně. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

Převládá pocit, že začala třetí světová válka

Dopis z Izraele

Tyto řádky píše člověk, který vždy volil stranu Merez, je členem hnutí Mír teď, v mládí předsedal hlavnímu vedení Hašomer Hacair v Československu a řečnil v bratřilavské Redutě jménem židovské mládeže při založení židovského státu.

U nás převládá pocit, že začala třetí světová válka. Jako starý člověk se pamatuji, jak španělská občanská válka se stala symbolem boje pokrokového světa proti fašismu. A pak na boj proti Hitlerovu fašismu v druhé světové válce.

Ze zásadního hlediska není žádný rozdíl mezi fašismem nacistickým a fašismem islamistickým. Přitom je třeba zdůraznit, že islám je krásné náboženství, zatímco islamistický fašismus jeho chorobný výrůstek. A je hrozné, jak se masy s nadšením k té zvrhlosti připojily, právě tak jako Němci svého času k Hitlerovi. I ta víra je stejná: Němci věřili, že jejich vyšší rasa ovládne svět, fašističtí (nevím, proč jim Evropani dali lichotivé jméno „fundamentalističtí“) islamisté věří, že vyvraždí nevěřící, hlavně samozřejmě Židy, a že ovládnou svět.

Máme za sebou válku proti Hizballáhu, což je vlastně iránská „SS“. Organizace, která se usadila v Libanonu a netají se tím, že nás chce vyvraždit. Bombardovali jsme čtvrti, kde žijí jejich přívrženci a kde mají svá velitelství. Bylo to nutné, protože tam bylo ohromné množství výzbroje, též poslední modely ruských protitankových zbraní, dodaných z Íránu. I rakety byly vystřelovány ze dvorů těchto domů. Ale předtím jsme rozhazovali letáky, aby obyvatelé tyto domy opustili. Když naše televize ukázala pět dětských obětí našich náletů, zavládl u nás skutečný smutek a upřímná lítost. Jak jinak se choval Nasralláh, když požádal arabské obyvatelé Haify, aby odešli, protože on chce zabít jenom Židy.

Islamističtí fašisté již vedou světovou válku. Vraždí lidi v Iráku, v Dárfúru, v Somálsku, v New Yorku, v Madridu, v Indii, v Londýně a ještě na mnoha jiných místech. Proti tomu ještě nikdo v Evropě nedemonstroval. Podle odhadu uveřejněného nedávno v BBC nechá někdo z nich mezi rokem 2010 a 2015 explodovat v Evropě anebo v Americe „špinavou“ atomovou bombu.

Je zajímavé, že v Evropě se dokonce dívají na tyto fašisty se sympatií. Všechny demonstrace jsou buď proti Americe, ane-

bo proti Izraeli. Všim je vinna Amerika. I v naší televizi se ptal korespondent Arad Nir jednoho z našich ministrů: „A proč se vlastně spoléháte na Američany? Nebylo by moudřejší dohovorit se s Íránem a Sýrií, přece klíč je u nich?“ Rozčileně jsem zavolal televizi a ptal se, jestli Židé v šoa měli sami vinu na svém osudu, protože nevyjednávali s Hitlerem?

Nedávno islamističtí fašisté chtěli zaútočit na deset letadel během letu do Ameriky. Tisíce nevinných lidí a dětí by byly zahynuly. Žádná demonstrace! Když australský ministerský předseda prohlásil, že Izrael má právo se bránit, policie stěží zabránila, aby mu lidé tělesně neublížili.

Amerika a Izrael jsou dnes samy v této světové válce. Je to jiná válka. Není to proti nepřátelskému státu. Je to proti organizovanému fašismu. Dali tomu hezčí jméno „teror“. Kdysi socialisté byli v čele takového boje. Dnes jsou jen proti Americe. Když jim islamističtí fašisti v Madridu udělali atentát v předměstské dráze, socialistická vláda ve Španělsku pak stáhla vojska z Iráku. Někteří v Evropě si myslí: ať vyvraždí Židy a budeme mít pokoj.

Ptám se někdy, co vlastně mají Evropané proti Americe. Možná totéž, co proti Židům. Je to snad závist. Židé a Američané jsou prý bohatí.

Američané zachránili Evropu před Hitlerem. Amerika, právě tak jako Židé, přispěla k rozkvětu Evropy. Když Evropa byla na kolenou po světové válce, Amerika ji postavila na nohy. Amerika je kolébkou demokracie. A dnes, představte si tu drzost, bojuje proti islamistickému fašismu a nedovolila, aby Izrael byl vymazán z mapy.

A co si myslím o skončení této války? Vyhrál Izrael, anebo Nasralláh? Nemyslím, že někdo vyhrál, ale myslím, že výsledek je pozitivní. Ukázalo se, že Izrael je ochoten trpět, a když nám někdo nedá pokoj, umíme mu takovou vrátit, že se mu to nevyplatí.

A nakonec přiznávám své nejrůznější přání: aby nakonec na druhé straně, u Arabů, vyrostlo hnutí, které by právě tak jako my milovalo mír víc než nenávisť, aby třetí světová válka rychle skončila a vzniklo krásné spoležítí.

ABRAHAM PRESSBURGER

KONFERENCE ICCJ

Počátkem července se ve Vídni sešla konference Mezinárodní rady křesťanů a židů (ICCJ), která zastřešuje 38 národních křesťansko-židovských organizací a sdružení pro mezináboženský dialog. Konference se účastnilo 122 delegátů z 23 zemí (nejvíce z Rakouska – 35 a Německa – 17); z ČR přijeli Alžběta Dvořáková ze Společnosti křesťanů a židů, Jaroslav Klenovský a Pavel Fried z ŽOB a Hildegonda Rijksenová z olomouckého Centra ekumenického setkávání a dialogu.

Nad tématem konference („Setkání s minulostí, poučení pro budoucnost“) se zamýšlel dr. Jiří Gruša, bývalý velvyslanec ČR v SRN a v Rakousku. Projevil pochyby, zda poučením z historie někdo naslouchá, zda setkání s minulostí nepředstavuje spíše nebezpečí, více „pokušení“ a špatnou náповědu při hledání cest ze současných problémů. V odpovědi na vlastní otázku, co bylo na židovské víře to nejcennější, že byla tak nenáviděna, odpovídá dalšími otázkami. Byl to její otevřený postoj, který nepřipouštěl dogmatické rozkazy, přitom ale vytvářel spolitost a soudržnost? Byla to víra sama, která zdůrazňuje prožitky skutečnosti a spíše dedukuje, než předurčuje? Byl to její civilizační vliv, kdy mezi člověka a Boha nevládá žádného prostředníka, zato však podporuje osobnost, která zná svobodu současně jako závazek i dar? Není tento rozdíl do dnešního dne otázkou naší další existence, když si uvědomíme vliv zpolitizovaného náboženství na naši civilizaci? Není tato víra skutečně „revoluční“ předpokladem, že člověk sám má sílu k dobru a místem, kde se musí osvědčit mravně i osobně, je tento svět?

Dr. Raccelle Weimanová, ředitelka Institutu pro mezináboženský a mezikulturní dialog z Temple University Philadelphia, přednesla přednášku na téma „Vliv Státu Izrael na židovsko-křesťanský dialog“. Upozornila v ní na jeden zajímavý jev: křesťané i Židé z diaspor se při návštěvě Izraele setkávají s překvapující zkušeností: s každodenním reálným životem Židů, s velkou různorodostí mezi nimi. Není je již možné redukovat na abstraktní ideu. V Izraeli není tak silný sklon idealizovat nebo odsuzovat Židy, jak se tomu děje v diaspoře. Je třeba nemít vůči Židům apriorní očekávání a nevyžadovat, aby byli jakýmsi „superlidmi“, protože byli supertřpiteli. Židé vnímání jako oběti mohou být zahrnuti pochopením, litováním. Židé, coby Am be-Jisrael,

nejsou objektem lítosti, služby. Jsou reální, nejsou to jen koncentrační tábory a opuštěné synagogy a hřbitovy. Raccelle Weimanová dobře vystihla určité tápání konference. Křesťanští účastníci často volali po intenzivnějším dialogu mezi křesťany a židy. Nebylo však řečeno, o čem by ten dialog měl být, k čemu by měl směřovat.

Každý z nás Židů vede přece každodenní dialog s křesťany, ať již se sousedy či se spolupracovníky. Hledat takový dialog, to je vlamování se do otevřených dveří. O takový dialog zřejmě nejde. Raccelle Weimanová vyzdvihuje především vzájemnou úctu a boj proti antisemitismu. Z minulosti víme, že to bylo právě křesťanství, které antisemitismus po staletí rozdmýchávalo až do podoby pogromů a které tak vytvářelo atmosféru, v níž mohli nacisté uplatnit bez odporu norimberské zákony a vše, co po nich následovalo. O čem zde věst dialog? Jak odstranit rezidua antisemitismu v církevní hierarchii? Nemůžeme vést dialog o tom, jak udělat pořádek v cizím domě. Oběť nemůže sejmout vinu ze svého trýznitele, může jen odpustit. A to Židé dělali stále, neboť jinak by nepřežili. Udusili by se vlastní nenávisť. Čím by se pak lišili od svých pronásledovatelů?

Nejsem teolog, ani křesťanský, ani židovský. Přesto jsem se na této konferenci utvrdil v názoru, že křesťanství stojí před dvěma nelehkými úkoly či problémy. Prvým z nich je, jak nejen přiznat pochybení, ale vyvodit z nich i důsledky, aniž by se vzdalo svých určujících fundamentů. Druhým je nesporně protiklad vlastních misijních ambicí a stále rostoucího vlivu islámu.

Trocha skepse však ještě neznamená odmítání. Činnost ICCJ zaslouží podporu, jsou to aktivity správným směrem. Je třeba říci, že křesťanští účastníci konference projevovali poctivou snahu vypořádat se s tím, co bylo nazváno křesťanským antisemitismem. Tato snaha šla až k požadavku na úpravy textu Nového zákona vypuštěním těch pasáží, které byly označeny jako Židům nepřátelské. Velice zajímavá byla přednáška prof. dr. Michela Bunkera z Evangelické církve v Rakousku na téma „Luteránská církev v Rakousku 1938–68“, jejímž vyústěním byla informace o rozhodnutí nejvyššího grémiu církve přechíst ve všech sborech prohlášení o tom, že smlouva Hospodina s Židy je smlouvou platnou na věky. To má z teologického hlediska dalekosáhlý význam.

PAVEL FRIED, ŽOB

HOCHTIEF A HAGIBOR

Počátkem srpna se v českých médiích (denících LN a Právo) objevily články odvolaného předsedy ŽOP Ing. T. Jelínka. Píše v nich o historii německé stavební firmy Hochtief, jejíž pobočky působí po celém světě. Jelínek se zabývá její historií během nacistické éry a 2. světové války – tehdy využívala práci nuceně nasazených i vězňů z koncentračních táborů a získala řadu „špičkových“ zakázek – např. obranný systém na západě země či Hitlerův berlínský bunkr a jeho alpské sídlo Berghof. V souvislosti s tím se T. Jelínek podivuje nad tím, že vedení pražské židovské obce ve výběrovém řízení na výstavbu Domova seniorů Hagibor vybralo právě českou dceřinou společnost firmy Hochtief, že byl uzavřen „standardní ekonomický vztah“. „Při jednání nepadlo ani slovo o historických souvislostech. Má 60 let od konce války význam připomínat tuto válečnou minulost?“ píše Jelínek.

Na Jelínkův článek zareagovala sama firma, která bude stavbu provádět. Jedná se totiž o původně českou firmu Vodní stavby, jež se součástí nadnárodní skupiny Hochtief stala až v roce 1999. Výběrové řízení na Hagibor vyhrála díky tomu, že nabídla nejvýhodnější cenu a garanci kvalitní práce. V Obecních novinách (ON) napsal předseda ŽOP Bányai mj.: „Německé firmy se po válce znovu postavily na nohy také díky velkorysému Marshallovu plánu, změnilo svou kulturu, změnilo své postoje, současný management a představitelé firem si ani v nejmenším nemohou dovolit antisemitismus nebo nacistické reminiscence, protože by to znamenalo jejich okamžitý pád. ... Přispívají – včetně Hochtiefu – do Německého průmyslového fondu, který je určen na pomoc někdejšími nuceně nasazeným z druhé světové války nebo jejich pozůstalým.“ V ON se ozval také Artur Radvanský, bývalý vězeň koncentračních táborů: „A tak bych chtěl říci panu Ing. Jelínkovi, který se narodil čtvrt století po válce, že neetické není postavit domov seniorů, ať už firma nese jakékoliv jméno, pokud odvede kvalitní a nepředraženou práci. Neetické je stále znovu rozdmýchávat spory, nepřátelství a nenávisť.“

Cílem Jelínkových úvah není ovidivně nic jiného než diskreditovat současné vedení pražské obce. Jak jinak si lze například vysvětlit fakt, že o svých pochybách ohledně výběru firmy neřekl nic reprezentaci ŽO, jejímž je členem, ale kontaktoval přímo média? A ještě jedna maličkost, možná ne úplně zanedbatelná: zatímco essenský Hochtief o své šedesát let staré minulosti otevřeně mluví (viz www.hochtief.com), Ing. Jelínek v současné době pracuje ve firmě, jejíž šéf v době poměrně nedávné jako agent StB zřejmě aktivně nepomáhal jinému zločineckému režimu, který také využíval otročské práce vězňů. Těmuž člověku předal kompletní databázi členů židovské obce. V tomto případě jej však morální ohledy nijak netrápí. red.

SEXUALIZOVANÉ NÁSILÍ

Ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů

Na českém trhu mohl zájemce najít literaturu o ženách v koncentračních táborech až donedávna jen stěží. Chvályhodnou výjimkou byly v tomto ohledu jen sbírky vzpomínek, které vydala Pavla Frýdlová. Specificky ženská zkušenost sexuálního a sexualizovaného násilí je aspektem, který je dodnes v diskusi opomíjen a ve společnosti patří k tématům tabuizovaným. Tuto mezeru se rozhodlo vyplnit nakladatelství BB/art, a to překladem monografie *Sexualizované násilí* z pera Helgy Amesbergerové, Katrin Auerové a Brigitte Halbmayarové. Autorky jsou socioložky, vědecké pracovnice vídeňského *Institut für Konfliktforschung*. Jejich kniha vzbudila svou konfliktní tematikou pozornost na vědeckou publikaci neobvyklou, a to i v českém tisku.

PROBLÉMY S METODOU

Autorky zkoumají otázku, jaké formy a důsledky mělo sexuální násilí páchané na ženách v období nacionálního socialismu. Na straně jedné se zabývají znásilněními ze strany gestapa či dozorců v koncentračních táborech a nucenou prací v táborových bordelech, na straně druhé se tématem jejich výzkumu staly i jevy, jimž dosud nebyla věnována téměř žádná pozornost: veřejně ukázaná nahota při příjezdu do koncentračního tábora, zbavování tělesného ochlupení a nemožnost zachovat si vlastní intimitu či hygienické návyky. Skutečnost, že tyto jevy mají na oběť traumatizující dopad, byla již známá; jaké však byly přesně jejich důsledky, jaké faktory ovlivnily proces traumatizace a v čem spočívá specifická ženská zkušenost z pohledu, je poprvé zkoumáno právě v recenzované publikaci.

Kniha je přehledně členěná. V první části přináší autorky přehled situací, v nichž může dojít ke vzniku traumatu, zabývají se tím, jaký dopad má opakované vystavení stresovým situacím (typické právě pro koncentrační tábory) a na čem může záviset úspěšné vypořádání se s nimi. Autorky se zcela věcně zabývají rovněž funkcí, kterou má znásilňování ve válce; ačkoli je to (jako celá kniha) obtížná četba, přináší nové informace a jako taková je nutná. Většina čtenářů si totiž spojuje znásilnění s pudovostí pachatele; Amesbergerová a její kolegyně proti tomu ukazují, že se spíše jedná o atribut upevňování si vlastní moci na těle nepřítelů. V tomto oddíle vysvětlují autorky užívané pojmy a důvody, které je vedly k volbě termínu „sexualizované násilí“: pozorování útoků a ponižování jiných žen totiž může mít obdobný dopad; a právě proto byl použit tento pojem, jehož jednotlivé aspekty jsou zkoumány v následujících částech knihy.

Autorky přináší přehled všech relevantních oblastí ženských zážitků v nacionálně-socialistických věznicích. Postupují chrono-

logicky (výsledky na gestapu, dopravení do koncentračního tábora) a věnují se jednotlivě konkrétním oblastem ženské tělesnosti: od hygieny přes intimní vztahy až k těhotenství a porodům v táborech. Prostřední dvě kapitoly se věnují přímo sexuálnímu vykořisťování v koncentračních táborech, které je zkoumáno na dvou podrobně pojednaných příkladech. Poslední kapitola se věnuje dopadu sexualizovaného násilí na schopnost žít v intimním vztahu, na další intimní vztahy a na mateřství.

Kniha se s přehledem a vcítěním pouští do tematiky dosud naprosto opomíjené, toto důležité téma ovšem nemůže zakrýt některé, podle mého názoru zejména metodické problémy v přístupu autorek. Pracují s pramenovou základnou 42 rozhovorů o životních osudech, které byly v 90. letech 20. století vedeny s rakouskými přeživšími z Ravensbrücku. Tento počet je sám o sobě poměrně chudým východiskem pro zobecnění; další publikovaná či nepublikovaná svědectví navíc autorky použily téměř bez provedení kritiky pramenů a poměrně svévolně. Problém rovněž spatřuji v tom, že nikde v knize není zmíněno, kdo těchto 42 rozhovorů vedl. Je totiž diametrální rozdíl v tom, zda je rozhovor vyhodnocován tím, kdo jej vedl, či někým jiným.

Je rovněž zarážející, že modelovým příkladem vybraným pro ilustraci porodů na půdě koncentračních táborů je příběh Kláry z Terezína, která byla deportována do Osvětimi a Mauthausenu, v Ravensbrücku však nikdy vězněna nebyla. Několik stovek dětí narozených v Ravensbrücku ovšem v knize zmíněno je. Vysvětlení tohoto nesouladu bychom hledali marně; Klářin příběh byl vybrán možná proto, aby bylo jeho výsledky možné zevšeobecnit pro nacionálně-socialistická vězení jako taková. Pokud už se autorky zabývají Klářiným vyprávěním o jejím prvním porodu v Terezíně, pak zde téměř zcela chybí nutné srovnání se zkušenostmi jiných přeživších z Terezína. Při interpretaci rozhovorů rovněž není ani zmíněno, co k tématu mohou říci faktografické dějiny příslušného tábora. Bez těchto porovnání může být řada interpretací zavádějících. Autorky se však kontextem nezabývají důsledně a systematicky, jak je vidět zejména na jejich poznámkách ke koncentračním táborem zmiňovaným v knize (Terezín, Osvětim, Ravensbrück, Mauthausen).

Absence porovnání obsahu rozhovoru s jinými prameny je markantní při klíčových kapitolách knihy, modelovém příkladu dvou mladých Romek. Obě ženy vykazují znaky hlubokého traumatu. Autorky předvádějí solidní práci při hluboké analýze, v níž detailně zkoumají, na kterých místech vyprávění jsou mezery, co zůstává nevyřčeno. Jejich závěr, že obě ženy byly zneužívány k sexuální nuce-

né práci pro SS, je pravděpodobný; na druhé straně připadá historikovi způsob, jakým je tvrzení dokazováno, nedostatečný. V tomto bodě by muselo být prokázáno, zda byla osoba, s níž byl veden rozhovor, zneužívána a zda se jednalo o zneužívání systematické – s tím totiž souvisí i způsob a míra traumatizace.

Zde začíná část knihy, v níž už nejde o „individuální perspektivu osobního prožitku, a především otázku, jak je tento prožitek integrován do vlastní životní historie a jak (ne)bylo možné o utrpených traumatech komunikovat“ (s. 170), ale právě o dějiny faktů. Ačkoli autorky uvádějí, že o to jim primárně nešlo, přiznávají, že „musíme vyprávění a tvrzení porovnávat s nejnovějším stavem bádání o této době“ (tamtéž). Toto porovnání je však v rámci jejich výzkumu nedostatečné. A ještě jeden příklad: Autorky mají ambici uvést na pravou míru mýtus o dobrovolném hlášení se do táborových bordele. Zde by opět bylo vhodné uplatnit ve větší míře kritiku pramenů: na jedné straně se autorkám daří ukázat, jak byly vězeňkyně ze strany SS nucenou sexuální prací zaměstnávány z nevědomosti nebo pod nátlakem, na straně druhé ovšem nekriticky přebírají tvrzení přeživších o nesystematickém verbování různých národností. Přitom je ze seznamů pro přefázování vězňů jasně patrné, že se téměř výlučně jednalo o ženy z Říše, v malé míře o Polky a Ukrajinky, a nikdy o Židovky.

V neposlední řadě, ale to už je poněkud jiná debata, je nápadné, že autorky v teoretických závěrech opakovaně odvozují motivaci pachatelů z dojmů obětí. Přitom naprosto není jisté, zda např. příslušníci SS stříhali vězeňkyním vlasy proto, aby je ponížili či obrali o jejich ženskou identitu, nebo zda se nejednalo o tehdy zcela běžné hygienické opatření.

POZORUHODNÝ VÝKON

Vyjmenované námítky mají význam spíše pro historiky a neovlivňují příliš celkovou výpovědní hodnotu knihy. Sexualizované násilí se jako první zabývá různými odstíny a dopady, které měl život žen v koncentračních táborech: Je pozoruhodným výkonem předvést je systematicky a podrobně, a dobře sestavený přehled literatury k tématu sexuálního násilí ve válce a života žen v táboře má navíc právě pro české publikum, kterému není většina těchto děl dostupná v překladu, velký význam. To z knihy činí základní dílo k tématu. Moje doporučení by bylo bezvýhradnější, kdyby byl výzkum proveden pečlivěji. Přesto je kniha prvním orientačním bodem pro všechny zájemce, ať už jimi budou rodinní příslušníci přeživších či historici genderu.

ANNA HÁJKOVÁ

(Pro holocaust.cz a Rch z němčiny přeložila M. Veselská.)

(H. Amesbergerová / K. Auerová / B. Halbmayarová: *Sexualizované násilí. Ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů*, Praha: BB/art 2005, 384 stran, 249 Kč.)

POZNAL JSEM STRACH

„Hear Our Voice – Slyš náš hlas“ ve Státní opeře

Byl jsem kdys dítětem/ před 3 lety.// To mládí toužilo po jiné světy./ Nejsem již dítětem/ Viděl jsem nach/ teď jsem již dospělým/ poznal jsem strach.

Hanuši Hachenburgovi bylo třináct let, když ho nacisté deportovali do koncentračního tábora v Terezíně. Během svého pobytu v ghettu napsal mnoho působivých básní, jako je tato. Jeho hlas však byl umlčen 18. prosince 1943 v plynové komoře v Osvětimi.

Slova Hanušovy básně uvedla 20. července 2006 ve Státní opeře Praha v rámci Roku s židovskou kulturou hudebně-diva-

celého projektu a autorky libreta Tertie Sefton-Greenové bylo, „aby celé dílo odráželo onu ohromnou víru v naději, kterou všechny tyto děti sdílely“.

DĚTI ŠOA

Důležité bylo, aby všichni zúčastnění dostali možnost obohatit ostatní o vlastní zkušenost a své vlastní kulturní dědictví. Nejprve vznikla příručka pro učitele, která dětem představila problematiku šoa pomocí literatury, hudby, dramatu či vizuálního umění. Studenti v jednotlivých zemích navštívili významné historické památky

Společné představení ve Státní opeře 20. 6. 2006.

delní dílo *Hear Our Voice – Slyš náš hlas*, kterým vyvrcholil společný umělecký a vzdělávací projekt Hackney Music Development Trust z Londýna, Internationales Kammermusic Festival z Norimberku a Židovského muzea v Praze, podpořený programem Evropské unie Culture 2000. Téměř stovka britských, německých a českých (z Čech to byl dětský pěvecký sbor Slavíčky) mladých lidí dala spolu se sopranistkou Alison Buchananovou a Fürth Streichhölzer Youth Orchestra pod taktovkou dirigenta Petera Selwyna hlas svým vrstevníkům, kteří žili v pohnuté době nacismu. To, jak „děti šoa“ vnímaly ve svých básních, deníkových zápiscích či dopisech svůj osud, lidské utrpení a svět kolem sebe, bylo pro dnešní mladé lidi klíčem k uchopení témat rasové nesnášenlivosti a intolerance, se kterými se sami setkávají. Přáním umělecké vedoucí

a muzea a setkali se s pamětníky šoa. Poté se do přípravné práce zapojila řada škol. V každé zemi vedlo několik umělců workshopy, které měly studenty inspirovat k umělecké reakci na libreto, skládající se z textů napsaných „dětmi šoa“. Britští skladatelé Jonathan Dove a Matthew King, režisérka Clare Whistlerová a česká filmová režisérka Marta Hrubá tak studentům dali možnost rozvinout vlastní umělecké dovednosti.

Projekt měl dvě paralelní části, výtvarnou a hudebně-dramatickou. Výtvarná část projektu v každé zemi vyvrcholila výstavou. Výtvarnice Ruth Pattonová, Verena Waffeková a Hana Pavlátová vedly workshopy pro více než pět set studentů z dvanácti škol. „Nejdříve začaly výtvarnými činnostmi navrženými v příručce pro učitele, a na to navázaly náměty, které z nich vycházejí a rozšiřují kontext

projektu o vlastní zkušenosti studentů a o jejich pohled na současná témata, jako jsou rasismus a pronásledování,“ vysvětluje Tertia Sefton-Greenová. Na společných výstavách v Londýně, Norimberku, Fürthu a Praze (v Jubilejní synagoze) pak bylo zajímavé srovnat, jak rozdílně studenti z jednotlivých zemí vnímají stejná témata.

SPOLEČNÉ PŘEDSTAVENÍ V PRAZE

Vrcholem hudebně-divadelní části projektu bylo společné představení. Na hudebním doprovodu libreta spolupracovali se studenty Jonathan Dove a Matthew King. „Bylo to jako sešívání patchworkového přehození, ale výsledky byly mnohdy až překvapivě organické,“ vzpomíná první z nich. „Často jsme začínali tím, že jsme si představovali doprovod a vyvolávali vhodnou náladu. Jakmile jsme se rozhodli, jestli má být rychlá, nebo pomalá, položená vysoko, nebo hluboko, rytmicky frázovaná, nebo rozprostřená, pokusil jsem se zahrát na klavír něco, co by odpovídalo tomu, o čem jsme právě mluvili. Děti mi pak řekly, jestli to zní dobře, nebo jak to mám vylepšit.“

Výsledné anglicko-německo-české dílo, které tedy vzniklo díky spolupráci mnoha studentů a učitelů z několika koutů světa, je reakcí na utrpení dětí, jimž svět hrůzy ukradl dětství. „Pokaždé, když jsme dokončili zkušební projekt, tak nastal moment, kdy po odchodu z jeviště děti stále ještě zpívaly,“ vzpomíná režisérka Clare Whistlerová. „V takových chvílích jsem si vždy znovu uvědomovala ztrátu dětství – nebo přesněji, uvědomovala jsem si, že jako dospělá už nikdy nemohu být dítětem. Dospívání je nutné a radostné, ale také bolestné – nevyhnutelně znamená ztrátu nevinnosti. To, co nikdy nepochopíme, je ztráta nevinnosti, kterou utrpěly děti v koncentračních táborech.“

Hanuš Hachenburg marně doufá ve své básni: *Avšak já věřím, že dneska jen spím,/ že se svým dětstvím se navrátím.* Napětí mezi nadějí, že se opět objeví svět dětství ztracený s příchodem do ghetta, a zoufalým vědomím, že bezstarostný nevinný život opravdu zmizel v nenávratnu, je snad nejjímavěji vyjádřeno ve chvíli, kdy dnešní děti zpívají slova, která napsali jejich vrstevníci před půl stoletím a která v sobě nesou zvláštní palčivost dětské bolesti ve světě, kde dětství vlastně neexistuje: *Věřím ve slunce, i když nesvíti,/ věřím v lásku, i když ji necítím,/ věřím v Boha, i když mlčí.*

NOEMI HOLEKOVÁ

PRINC Z MONTPARNASSU ...a jiné události

/Vybráno z českého tisku/

Mezi 25. červencem a 25. srpnem přinesla česká média více než dva tisíce komentářů, analýz, reportáží, zpráv, polemik a dalších textů na téma Izrael a válka v Libanonu (zhruba 70 příspěvků denně). Řada příspěvků nejvíce pochopení pro situaci židovského státu („Přijmout existenci Izraele pro obyčejného člověka znamená prodat svou čest a svou zemi a krev, a to byly v arabském světě vždy největší hodnoty,“ píše např. česká muslimka Jana Al Oukla v Mladé frontě Dnes 27.7.), jiné jsou vstřícnější. „Mnozí evropští politici roní krokodýlí slzy nad zavražděnými z Osvětlení a zároveň provádějí alibistickou a kapitulantskou politiku vůči jejich potomkům v Izraeli,“ píše např. politolog B. Doležal (MfD, 22.8.) „Je to zároveň snadné a hnusné... Starejte se o živé. Chovejte se slušně ke svým židovským spoluobčanům. A nenamlouvejte si, že když bráníte Izrael, poskytnete službu někomu cizímu. Vůbec ne. Bráníte sebe.“ Autor mj. kritizuje komentátory (i MfD), kteří hájí právo Íránu vystavovat karikatury zesměšňující holocaust. O výstavě píše většina novin. ■ Na otázku Zlínského deníku (27.7.), jestli je

pro něj psaní cestou k poznání sebe sama, odpověděl dramatik Arnošt Goldflam: „Pro mě je psaní záchranný kruh.“ ■ Na otázku moderátora (ČT24, 6.8.), jak dlouho bude trvat odzbrojení Hizballáhu, odpověděl libanonský velvyslanec při OSN: „Jakmile dospějeme k tomu, že je přesvědčeme, pak by to bylo možné.“ ■ Všechna média přinesla zprávu o tom, že hollywoodská hvězda Mel Gibson, režisér kontroverzního filmu Umučení Krista, zahrnul v opilosti antisemitskými nadávkami policisty a na útěku zvolal: „Židi můžou za všechny války světa.“ Gibson se později omluvil (LN, 31.7.). ■ Komunistické Haló noviny se pohoršily (27.7.) nad tím, že se „Izraeli toleruje vyvyšování Židů nad ostatní, rozuměj nikdy a nikde nekon-

čící řeči o vyvolenosti onoho národa.“ O den dříve stejný list přinesl stať J. Marka, který se na citátech z knihy knih snaží dokázat, že „Bible šíří morálku nenávisti a opovržení lidmi... co Bible rozumí bratrskou láskou, je ve skutečnosti nenávistí ve jménu Boha a vyvoleného lidu.“ ■ Týdeník Instinkt (27.7.) upozorňuje na další „příspěvek k tradici kvalitního francouzského komiksu“, v němž Joann Star zpracoval příběh „bulharského Žida Julia Mordechaje Pinkase, známého též jako Princ Montparnassu – Julese Pascina... který vynikal svými pijatykami, sériemi kreseb prostitutek a taky depresi, které ho dohnaly k sebevraždě.“ ■ Pravicový publicista M. Semín v článku „Izrael se chová jako terorista“ (MfD, 1.8.) zase soudí, že „Židům chybí étos Ježíšova milosrdenství“ a že „Talmud má ve své povýšenosti vůči Nežidům mnohem blíže k islámu než ke křesťanství.“ ■ Pod titulkem „Předsudky se umí šířit jako infekce“ otiskla MfD (5.8.) rozhovor s historičkou Kateřinou Čapkovou. ■ Na otázku „Máte židovské příjmení, kde se vzalo?“ odpověděl týdeník Týden (7.8.) v rozhovoru scenárista Marek Epstein (30): „To je po dědovi. Pocházel z jižních Čech. Vzal si ale Nežidovku a tím naše semitská linie skončila. Nám zbylo jenom jméno a bohužel žádné majetky. Byli jsme asi nejchudší Židi v Čechách.“ ■ Nový Život (27.7.) zpravuje o sporu, který probíhá v Mikulově. Jde o sochu, kterou chtějí představitelé města instalovat doprostřed bývalého ghetta. Socha změnila v poslední době několikrát jméno, ale at ji nazývají Bakchus, spící vinař nebo židovský obchodník s vínem, mnoha lidem se zdá její umístění zcela nevhodné. ■ Týdeník Reflex (27.7.) přinesl zprávu o 4. ročníku přehlídky Sculpture Grande na Václavském náměstí, jíž letos bude do konce září dominovat skulptura Aleše Veselého Kadiš. Tato „výjimečná socha ze svařované oceli byla dlouhé roky schována na zahradě autorova ateliéru ve Středoklukách,“ ačkoli by podle mínění časopisu „měla být ozdobou sbírky Národní galerie.“ ■ Moravský sever (8.8.) zaznamenal dramatický osud Egona Morgensterna z Loštic, který prožil řadu let v krutých podmínkách sovětského gulagu a poprvé směl navštívit svou vlast až v r. 1960. Teprve nedávno mu bylo vráceno české občanství. ■ Podle Rádia Praha ČRo7 (6.8.) hřbitov v Mikulově bude mít „novou turistickou atrakci – sto let starý pohřební židovský kočár“. ■ V roce 1939 potkal na

ulici v centru Brna svého lékaře, který byl Žid a přešel raději na druhou stranu. „Stydím se za to a neprominu si to dodnes. Je to jedna z těch věcí, které člověk udělá a které se už nikdy nedají napravit,“ řekl mj. MfD (7.8.) brněnský rodák Erich Pillwein, voják wehrmachtu a pozdější prezident německé stomalogické komory. ■ Pod titulkem „Ten, který popadl 20. století za krk“ otiskly LN (5.8.) portrét Eliase

Canettiho. MfD (27.7.) píše o výstavě v pražském Rakouském kulturním středisku, která prezentuje fotografie ze života tohoto nobelisty, mj.: „Z četných snímků proslul zejména ten úvodní, na němž Canetti jako třiletý pózuje v nenáviděných dívčích šatečkách. Teprve když od pěti let mohl nosit kalhoty, připadal si dospěle.“ ■ Výběrové řízení na památník připomínající židovskou komunitu ve Strakonických muselo město pro nezáměr architektů zrušit (Listy Strakonicka, 5.8.). ■ Obsáhlý rozhovor s ředitelem pražského divadla Ungelt Milanem Heinem vysílal Radiožurnál (7.8.). ■ V 75. dílu seriálu „Významní muži a ženy Nížkého Jeseníku“ se Bruntálský a Krnovský deník (19.8.) zabýval židovskými osobnostmi regionu. ■ Ve své úvaze na téma Borgesův svět (Právo, 3.8.) připomíná filosofa a geologa V. Cíleka osobnost spisovatele a kritika Karla Krause. ■ Na novou knihu Ruth Bondyové „Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě“, která má vyjít příští rok, upozorňuje Týden (21.8.). Stejný týdeník o týden dříve publikoval obsáhlý portrét zakladatele ekonomického vzestupu dynastie Rothschildů Mayera Amschela Rothschilda (1744–1812). ■ 15. díl seriálu „Legendy českého humoru“ věnovala MfD (16.8.) Hugovi Haasovi. ■ „Už mám po krk otázek, jestli věřím v mimozemšťany,“ řekl podle TV revue (17.8.) herec David Duchovny, doktor filosofie a představitel agenta z televizního seriálu Akta X.

(vybral tp, kresby Antonín Sládek)

Kalendárium

Před 120 lety, dne **3. 9. 1886**, se v Jankově (okr. Benešov) narodil **EGON FUCHS**. Vystudoval v Praze práva, zájem však věnoval opernímu zpěvu. Po studiích na konzervatoři ve Vídni a soukromých v Itálii působil jako komorní a operní pěvec v Esenu a v Berlíně. Podle slovníku „vynikl vzácnou ušlechtilostí podání, v němž spojoval hlubokou inteligenci s kultivovaností hlasu“. Od roku 1919 byl profesorem pražské konzervatoře a vystupoval jako koncertní pěvec. Za okupace byl internován, v l. 1948-51 byl profesorem AMU. Zemřel 14. 7. 1958 v Praze.

Před 100 lety, **19. 9. 1906**, se ve Višňově u Frýdlantu narodil **BEDŘICH FRITTA** (vl. jm. **FRITZ TAUSSIG**). Byl jedním z členů dnes již legendární skupiny terezínských vězňů, kteří se odhodlali k odvážnému druhu odporu proti svým trýznitelům: křiti zaměstnáním v „technickém oddělení“ zaznamenávali svými obrazy, grafikami, a především kresbami skutečný život a dění v ghettu. Většina z nich za to zaplatila životem poté, co byli (zřejmě po udání) prozrazení. Fritta byl se ženou a třiletým synem Tomášem v červenci 1944 uvězněn v Malé pevnosti, v říjnu převezen do Osvětimi, kde 8. listopadu zahynul. Řada jeho prací z Terezína se však zachovala a patří k tomu nejlepšímu, co v ghettu vzniklo.

Před 60 lety, **26. 9. 1946**, zemřel ve Vídni vlastní rukou **HANS EPPINGER**. Narodil se 26. 12. 1880 v Praze. Vystudoval medicínu v Praze a ve Štrasburku. Byl profesorem pro vnitřní lékařství na univerzitách ve Vídni, Freiburgu a v Kolíně. Patřil k předním odborníkům své doby, prosazoval průkopnické metody léčení. Roku 1936 přijal pozvání do Moskvy, kde léčil Stalina, v r. 1945 byl pověřeným lékařem ruského vrchního velitelství v Rakousku.

Před sto lety, brzy poté, co ho ministerstvo orby pověřilo, aby prováděl pokusy s léčbou revmatických chorob radioaktivní vodou z jáchymovského dolu Werner, se **LEOPOLD GOTTLIEB** stal zakladatelem léčby v dnes známých a úspěšných lázních Jáchymov, kde působil v letech 1889-1912. Podle tradice nechal okusit lázeň i anglickému králi Eduardu VII. O příznivých výsledcích a zkušenostech z léčby (především revmatismu a dny) vydal několik vědeckých publikací, přednesl je i v roce 1912 v Praze na 6. mezinárodním sjezdu pro radiologii. Leopold Gottlieb se narodil 17. 3. 1852 v Kardašově Řečici, kde pracoval v letech 1882-88. Zemřel v Praze před více než **90 lety**, **21. 6. 1916**. lp

Ve světě patří IVAN KLÍMA (14. 9. 1931 v Praze) k nejznámějším a nejvíce překládaným českým prozaikům (v USA figuroval jeho román Soudce z milosti mezi desítkou nejlepších přeložených knih). Jeho dílo má úctyhodné rozměry a zajímavý žánrový rozsah. Píše romány, povídky, divadelní, televizní a rozhlasové hry, eseje, reportáže, prózy pro děti. Významnou součástí jeho díla je publicistika: tady pokračuje v tradici velkých předválečných prozaiků (Čapek, Poláček aj.), kteří kultivovali jazyk a charakter novin. Patřil k výrazným postavám generace, která se v průběhu 60. let začala pomalu a postupně vracet k ideálům klasické demokracie. Byl ve vedení Literárních novin (v čase jejich největší slávy 1963-69), Literárních listů a Listů, také komunisty brzy zlikvidovaných. V 70.-80. letech byl jedním z proskribovaných autorů, měl blízko k Chartě 77, po revoluci stál po tři roky v čele českého PEN-klubu.

Leo Haas, Bedřich Fritta, 1943.

Autor pětadvaceti divadelních her, tří prozaických knih, mnoha dramatizací a scénářů (divadlo, rozhlas, TV), kmenový dramatik a režisér Ha-divadla (15 let), pak režisér na volné noze (Hradec Králové, ND v Praze a Brně, Archa aj.), herec v desítkách televizních, filmových a divadelních rolí. V každé z těchto profesí a uměň se ARNOŠT GOLDFLAM (22. 9. 1946 v Brně) pohybuje přirozeně, nenásilně a zcela po svém – těžko si vzpomenout, kdo u nás to ještě takhle dovede. Širší obecenstvo ho má rádo především jako herce, jehož komika má své kořeny někdy v době, kdy končil němý a začínal zvukový film. Goldflam ovládá staré umění, jak nechat hovořit figuru a mimiku, ale už dovede i promluvit. Jen ty své repliky říká (a píše) trochu jakoby opožděně. A v té pauze, v tom skvělém stořímí má divák (i čtenář) čas se nachystat na smích. To je v éře klipové kultury k nezaplacení.

Redakce Roš chodeš i nakladatelství Sefer přeje oběma autorům Ad mea veesrim šana! tp

PRSTY NA TEPNÁCH

K tomu, jak nedávné výročí vyvraždění přemyslovské dynastie (4. 8. 1306 v Olomouci) zpracovala česká média, není z židovského pohledu co dodat. Židé po roce 1306 trpěli politickými zmatky podobně jako ostatní obyvatelé a není divu, že o několik let později zpěvem a modlitbami vítali krále Jana. (Zprávu o setkání jejich průvodu s panovníkem před Brnem přinesl opat Zbraslavského kláštera Žitavský ve své kronice – ve starší křesťanské literatuře u nás bychom zřejmě marně hledali text laskavější k Židům.) V novodobé českožidovské historii se k olomoucké vraždě Václava III. vztahuje jedna malá aféra. Vraždu a její (dodnes tajemné) okolnosti si kolem roku 1916 vzal za námět hry *Přemyslovci* básník Otokar Fischer. Jeho text představoval jiný typ historického dramatu než dosud oblíbené opusy A. Jiráska: oproti hře závislé na stavu historického bádání tu hrála hlavní roli básníková fantazie, namísto přehledného střetu dobra a zla rozporuplný (navíc aktualizovaný) obraz jednoho období českých dějin. Hra měla premiéru v Národním divadle v dubnu 1918 a Fischera zaskočily ostré útoky nacionalistů. Především směr těchto útoků: někteří z kritiků mu totiž jako Židovi upírali právo psát o české národní problematice. Nejvíce ho zasáhla slova kolegy Bohumila Mathesia: „Kulturní diletanti, vrstlí do téhle země hlavou, a ne nohama... kladou své nepozorné prsty na samy tepny našeho národního krveběhu... Schází jim živelný, zemitý, kořený poměr k české kultuře.“ (*Socialistické listy* 13/1918)

Byl to krutý paradox. Kulturním diletantem je tu nazván jeden z nejvdělanějších českých autorů, docent germanistiky na KU, tvůrce překladatelské školy. Fischer byl navíc důsledný asimilant: narodil se v kolínské českožidovské rodině (otec byl staročechem, příslušník generace, která vybuodovala Národní divadlo, přátelil se s Vojanem aj.) a vychovávaly ho české chůvy. Od rodičů zdědil dokonalou znalost němčiny, především však přesvědčené češství. Veřejně se k němu hlásil vždy, když se národ ocitl v nebezpečí. Na začátku války např. přestal de facto psát německy a začal koncipovat řadu významných bohemistických studií: o Erbenovi, Kollárovi, Čelakovském, Máchovi, Březinovi, Šaldovi aj. Nikdy se však nepodbízel. Zajímavě to shrnul jeden z jeho žáků Karel Polák: „Zčeštoval vše, čeho se dotkl, aniž češtil a vlastenčil.“ Útok Mathesia a spol. lze vykládat různě: jako jeden z projevů „antisemitismu zklamání“, jak nazval mj. i svůj postoj k Židům koncem války Masarykův souputník Jan Herben, nebo jako jednu z „ledových sprch“, jíž se podle jiného Fischerova žáka, Pavla Eisnera, dočká každý Žid v diaspoře, který příliš vyčnívá. V každém případě jde o drobný příběh na velké téma: Co si menšina smí dovolit a co ne.

TOMÁŠ PĚKNÝ

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, Praha 1)

KÁVA O ČTVRTÉ

■ Záříjová „Káva o čtvrté“ se koná 19. 9. jako obvykle ve velkém sále v přízemí Židovské radnice, občerstvení a vstup volný. Začíná však mimořádně již v 15.00. Hostem bude známý český herec, dramatik, scenárista a režisér **Zdeněk Svěrák**. Program připravil a moderuje Honza Neubauer (jan@neub.biz).

PODVEČER**S YVONNE PŘENOSILOVOU**

■ ŽOP vás zve na další podvečer s Yvonne Přenosilovou, tentokrát s názvem „Co struny nezahrály...“ Jako host vystoupí houslový virtuos **Jaroslav Svěcený**. Koná se ve čtvrtek 21. září od 17.30.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽIDOVSKÉHO MUZEA

(Maiselova 18, Praha 1, 3. patro)

■ 12. 9. v 18.00: **Židovské památky v bývalé Jugoslávii, zničené a zachované**, přednáška Jechiela Bar-Chaima, předsedy amerického Jointu pro země Evropy (anglicky s tlumočením do češtiny). Vstupné 10 Kč.

■ 13. 9. v 18.00: **Jehuda Löw ben Becalel (1512 – 17. 9. 1609)**, přednáška prof. PhDr. Vladimíra Sadka, CSc. z Ústavu židovských studií na HTF UK u příležitosti výročí úmrtí největší osobnosti tzv. velké pražské renesance. Vstupné 10 Kč.

■ 14. 9. v 18.00: **I have not seen a butterfly around here...**, vernisáž výstavy černobílých fotografií Rosy Revsin, argentinské fotografky a výtvarnice. Fotografie byly inspirovány poezií terezínských dětí. V úvodu promluví autorka děl, velvyslanec Argentiny Juan Fleming a ředitel ŽMP Leo Pavlát. Hudební vystoupení, občerstvení. Výstava potrvá do konce října.

■ 19. 9. v 18.00: **Výtvarné metafory Marka Podwala** – známý newyorský výtvarník, ilustrátor a lékař Mark Podwal osobně komentuje projekci svých děl (viz info o výstavě). Anglicky s tlumočením do češtiny. Vstupné 10 Kč.

■ 20. 9. v 18.00: **Večer s písněmi v jidiš v novém hábitu**, koncert Hany Frejkové (zpěv) a Michala Hromka (kytara). Vstupné 50 Kč.

■ 21. 9. v 18.00: **Doufám, dokud dýchám**, prezentace knihy Mgr. Věry Vlčkové, historičky a překladatelky. Jde o knihu příběhů žen, které přežily holocaust: Evy Reichové-Zelené, Věry Löwenbachové-Feldmanové, Marie Spitzové-Vítovcové a Evy Hejzlarové-Koubkové. Večera se zúčastní Eva Zelená a Eva Koubková, pořadem provází Mgr. Věra Vlčková. Zazní ukázky z deníků a hudba.

ROK S ŽIDOVSKOU KULTUROU

Výběr ze záříjových akcí. Úplný přehled naleznete na www.jewishmuseum.cz.

VÝSTAVY**Galerie Roberta Guttmanna**

■ Do 1. 10. **Bestii navzdory. Židovské muzeum v Praze 1906–1940**

KULTURNÍ POŘADY

Cvi Tolkovsky: Depression.

Výstava je věnována okolnostem vzniku a činnosti Židovského muzea v Praze v letech 1906–1940 včetně důležité role, kterou sbírka sehrála za nacistické okupace. Veřejnosti představuje formou rekonstrukce předválečných expozic to nejlepší a nejzajímavější z muzejních sbírek i řadu unikátů (haftara v Braillově písmě, nástavce na Tóru s žehnačím rukama kohenů, prapor židovského cechu řezníků, soubory kořenek, chanukových svícňů, rabínských portrétů i antisemitických letáků). K výstavě byl vydán katalog obsahující informace o každém předmětu z předválečné sbírky doplněný řadou fotografií. Je otevřena denně od 9 do 18 hodin kromě sobot a židovských svátků.

Pinkasova ulička (v areálu Pinkasovy synagogy v Praze)

■ 6. 9.–31. 12.: **Melissa Shiff: Ark / Archa** Videokultura ve tvaru gigantické lodi vytvořená u příležitosti oslav 100. výročí založení muzea.

Vratislavský palác – Americké středisko (Tržiště 13, P1)

■ 22. 9. – 24. 11.:

Mark Podwal: Židovské sny

Výstava kreseb a akvarelů amerického grafika a ilustrátora. Pořádá Velvyslanectví USA ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze. Mark Podwal (nar. 1945 v Brooklynu) patří k významným současným americkým ilustrátorům. Jeho osobité kresby, které čtenáři Roš chodeš dobře znají, čerpají tematicky především z židovské tradice, často z českých židovských reálií. Je autorem řady vlastních knih a mnoho dalších ilustroval, vystavoval v USA a Izraeli. Výstava je otevřena v pracovní dny od 13 do 16.30.

Brno – Křížová chodba Nové radnice

■ Do 17. 9.: **Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí**

Putovní výstava a vzdělávací projekt Vzdělávacího a kulturního centra ŽMP přináší na 20 panelech příběhy šesti dětí, které byly za války pro svůj původ pronásledovány.

Anna Franková – odkaz pro současnost. Ve spolupráci s Anne Frank House v Amsterdamu.

Příběh dětí – kresby dětí z terezínského ghetta. Ve spolupráci s ŽMP.

KONCERTY**Divadlo Archa**

■ 19. 9. od 20.00 Yinon Muallem Ensemble: **Klezmer pro sultána**

Odras historie a kořeny židovské tradiční hudby v turecké kultuře v novodobém podání. Ve spolupráci s velvyslanectvím Turecka. Skupina hraje pod vedením perkusionisty Yinona Muallema. Yinon patří do mladé generace hudebníků, kteří se věnují původní židovské hudbě bez ohledu na hranice žánrů. Jeho originální styl odráží hudební vlivy z Balkánu, Indie, Persie, jazzu a především tradiční židovské a turecké hudby. (www.archatheatre.cz, www.yinon-muallem.com)

Hudba v synagogách plzeňského regionu

■ 3. 9.: koncert v synagoze v Hartmanicích.
■ 17. 9.: koncert ve Velké synagoze v Plzni.

FESTIVALY**Židovské dny 2006 na Prácheňsku 18.–24. 9.**

■ 6. ročník festivalu židovské kultury a historie www.zidovskedny.cz.

Evropský den židovské kultury 3. 9.

Praha – Brno – Olomouc – Ostrava

■ Výběr z programu: den otevřených dveří s komentovanou prohlídkou v synagoze a na Židovském hřbitově v Brně a v okolí, Pressburger Klezmer Band na hlavním náměstí před radnicí v Olomouci a další. (www.bejt-praha.cz)

Divadlo Ponec (Husitská 24a, P 3)

■ 10.–11. 9. Izraelský víkend. Novinky současného izraelského tance. (www.divadloponec.cz)

CVI TOLKOVSKY – RŮZNORODOST

■ V Galerii Vltavín (Masarykovo nábřeží 36, P1) je do 24. září otevřena výstava významného izraelského výtvarníka Cvi Tolkovského (nar. 1934). Jeho tvorba je ojedinělá svou různorodostí: zabývá se malbou, grafikou, asambláží, fotografií, sochou, objekty. Na jeruzalémské výtvarné akademii Becalel, kde léta působil jako profesor ateliéru multimédií a konceptuální tvorby, založil dílnu na výrobu ručního papíru. Poprvé se Tolkovsky představil českému publiku v roce 1998 (viz Rch 9/98), současná výstava představuje dílo z 80. – 90. let a z uplynulého roku. Otevřeno denně od 10 do 12 a od 13.30 do 18.00.

ORIT HOFSHI – TISKY

■ Zajímavou izraelskou umělkyni (nar. 1959) představuje do 18. 9. Novoměstská radnice v Praze. Jsou tu k vidění její rozměrné monotypy a dřevoryty zachycující krajinu, její proměňující se podoby a její vztah k člověku; vystaveny jsou i portréty. Výstava vznikla ve spolupráci s izraelským velvyslanectvím v Praze. Je otevřena denně kromě pondělí od 10 do 12 a od 13 do 18.00. V říjnu bude instalována v klášteře ve Šternberku a v listopadu v Muzeu Boskovicka. (Více viz www.orithofshi.com.)

NOVÝ SOCIÁLNÍ PROJEKT FŽO ČR

■ Federace židovských obcí v ČR (dále jen FŽO) zahájila projekt *Mapování sociálních a zdravotních potřeb židovských obcí v ČR*, který je podporován Nadačním fondem obětem holocaustu.

Smyslem projektu je vyhledat v židovských obcích v celé České republice seniory a sociálně či zdravotně potřebné, kteří potřebují pomoc v obtížných životních situacích a podmínkách, jsou osamoceni a bez adekvátní pomoci.

V současné době máme přehled o sociálních a zdravotních potřebách asi 500 stávajících klientů (členů židovských obcí, Hidden Child, Terezínské iniciativy, WIZO i neorganizovaných), kterým pomáháme zajistit potřebnou péči. (Členství v židovské obci není podmínkou.) Předpokládáme však, že existují i další osoby, které by mohly mít o naši pomoc zájem. Nabízíme tedy všem, kteří by naši pomoc mohli potřebovat, aby kontaktovali sekretariát FŽO tel. 224 800 824, fedzid@vol.cz, případně pana Michaela Lichtensteina, tel. 602 464 268, kehila@volny.cz buď telefonicky, e-mailem nebo písemně na adresu Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, Praha 1, 110 00.

Současně prosíme čtenáře, aby naši informaci i zveřejněné kontakty předali svým příbuzným a známým.

Dr. I. Rymešová, koordinátorka projektu

ŽO TEPLICE

■ Židovská obec Teplice (dále jen ŽOT) se spojila do uvedeného sociálního projektu Federace ŽO. V současné době máme přehled o sociálních a zdravotních potřebách 40 stávajících klientů (členů ŽO Teplice, Hidden Child, Terezínské iniciativy, WIZO i neorganizovaných). Kontakt pro všechny, kteří by naši pomoc mohli potřebovat, je: ŽO Teplice paní Věra Pešinová, případně pan Michael Lichtenstein, tel. 417 538 209, 723 308 090, 602 464 268, e-mail kehila@volny.cz, adresa Židovská obec Teplice, Lípová 25/333, 41501 Teplice.

Věra Pešinová, sociální pracovnice

NADAČNÍ FOND OBĚTEM HOLOCAUSTU

■ Vyhlašuje výběrové řízení na podporu projektů v programech **pěče** – sociálně zdravotní péče se zvláštním zřetelem k potřebám těch, kteří přežili holocaust; **připomínka** – projekty sloužící k důstojné připomínce obětí holocaustu a vzdělávání o holocaustu; **budoucnost** – vzdělávací aktivity v oblasti judaismu. Uzávěrka přihlášek programů **pěče** – **13. října 2006**. Uzávěrka přihlášek programů **připomínka** a **budoucnost** – **29. září 2006**. (Termíny uveřejněné v srpnovém Rech neplatí.) Bližší informace: Kateřina Fadlejvičová, Nadační fond obětem holocaustu, Ležerova 22/1854, 120 00, Praha 2, www.fondholocaust.cz; e-mail: fadlejvicova@fondholocaust.cz; tel. 224 261 573, fax 224 262 563.

TRÉNINK PAMĚTI A POZITIVNÍHO MYŠLENÍ

■ Uvedené tréninky začínají 21. září ve čtvrtek o půl dvanácté ve 2. patře v malé zasedačce Židovské radnice v Praze. Vítání jsou všichni, kteří už dříve chodili, i ti, kteří se teprve osmělí! Všechny dotazy vám ráda zodpoví Vaše trenérka paměti PhDr. Zuzana Peterová na mobilním telefonu 606 859 223.

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

UŽITEČNÉ VZPOMÍNÁNÍ

■ Věřili byste, že myslet na minulost, na hezké zážitky léčí naše duše? Pojďme si to zkusit! Kdy? V pondělí 25. září od 14 hodin ve druhém patře v malé zasedačce. Tímto dnem zahajujeme „Reminiscenční kavárnu“. Uskuteční se vždy jednou za měsíc a při dobré kávě nebo čaji budeme vzpomínat na dávné časy, kdy nám bylo tak dobře. Pro naše první setkání jsme vybrali školní téma – „Moje škola, moje třída, moji učitelé...“ Těší se na vás PhDr. Zuzana Peterová a ing. Jana Wichsová.

DENNÍ CENTRUM

■ Denní centrum seniorů poskytuje svým klientům program založený na psychické i fyzické aktivizaci a podpoře. Zveme vás na svůj web: www.dcs-zop.wz.cz, kde o nás najdete podstatné informace a mimo jiné v odkazu na nově vydaný „Občasník Šalom“ i pojednání o demenci. V září máme kromě pravidelného programu tuto zvláštní nabídku: 13. 9. od 10.30 – taneční terapie s Mgr. P. Veletou, 22. 9. od 9.30 – šijeme s klubem „Panenky“, 27. 9. od 10.30 – beseda s rabínem K. E. Sidonem k Vysokým svátkům. Vyčázky a výlety aktuálně dle dohody a počasí.

WIZO

■ Naše zářijová schůze se uskuteční dne 20. 9. v 15 hodin v restauraci Šalom ŽOP. Výbor se sejde ve středu 13. 9. v 15.00 v Jáchymově ulici. Těšíme se na vás. *Výbor WIZO*

ŽOB HLEDÁ SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

■ Židovská obec Brno hledá zaměstnance na pozici sociální pracovník/pracovnice na částečný pracovní úvazek. Datum nástupu dohodou. Místo výkonu práce: Brno, Jihomoravský kraj.

Požadujeme: VOŠ sociální nebo VŠ se zaměřením na sociální práci; ukončená nástupní praxe; pozitivní vztah k seniorům, časová flexibilita, uživatelská znalost PC.

Výhodou je řidičský průkaz sk. B a znalost AJ nebo NJ.

Kontakt: jas@zob.cz, tel. 544 509 670.

ŽO BRNO PRODÁVÁ KOŠER VÍNO

■ V ŽO Brno lze zakoupit: Svatovavřínecké, jakostní suché, košer, 2005, č. š. 04, cena 120 Kč/ks; Cabernet Sauvignon, jakostní suché, košer, 2005, č. š. 01 130 Kč/ks; Cabernet Moravia, pozdní sběr, suché, košer, 2005, č. š. 05 150 Kč/ks. Objednávky posílejte laskavě na adresu: ŽOB, tř. Kpt. Jaroše 3, Brno 602 00, tel. č. 545 212 195, 545 213 803.

ŽOP HLEDÁ ZVUKAŘE

■ Židovská obec v Praze hledá zvukaře pro kulturní akce. Vhodné pro studenta nebo pro oso-

bu, která má čas odpoledne nebo v podvečer. Práce je placená dle hodin, zařízení máme vlastní. Zájemci se mohou hlásit na sekretariátu ŽOP u paní H. Beckové, tel. 224 800 813, e-mail beckova@kehilaprag.cz.

INZERCE

■ Mladý židovský pár hledá byt 1+1 (max. 40 min. pěšky od Staronové synagogy). Orientační měsíční nájemné: 5000 Kč. Kontakt: tel. 775 187 708, 608 865 936.

WEB MASORTI

■ Česká masorti (konzervativní) komunita má svou webovou stránku. Naleznete ji na www.masorti.cz a poskytuje základní informace o činnosti a o novinkách z konzervativního světa.

LUACH 5767

■ Oznamujeme, že je již v prodeji židovský kalendář pro rok 5767, tentokrát v praktickém diářovém provedení. Naleznete v něm rozpis svátků, minhagim, základní modlitby a požehnání v české a hebrejské verzi. Na židovských obcích získáte Luach za 70 Kč, doporučená cena v knihkupectvích je 100 Kč. *at*

KNIHOBRAŇÍ V CHEBU

■ VI. ročník Knihobraní v Chebu bude mít letos téma židovská literatura, historie a kultura. Krajské muzeum v Chebu ve spolupráci s Nadační židovského muzea v Praze u příležitosti Roku s židovskou kulturou připravilo bohatý program na sobotu 30. září. Hlavním tématem bude literatura, prodej, prezentace a výměna knih. V dopoledních hodinách se uskuteční diskusní fórum na téma obnovy a záchranu židovských památek, na autorské čtení přijal pozvání Arnošt Goldflam; z románu *Hugo* od Jiřího Kamene bude předčítat Petr Nárožný. Další program: ochutnávky jídel z židovské kuchyně, soutěže pro děti, výstava fotografií Radovana Kodery o záchraně a využití židovských památek v Karlovarském kraji, koncert. Podrobnější program najdete na www.muzeumcheb.cz.

JUBILEJNÍ SYNAGOGA

(Praha 1, Jeruzalémská ulice)

■ Matana, a. s., pořádá výstavu ke 100. výročí stavby Jubilejní synagogy v pražské Jeruzalémské ulici. Jubilejní synagoga vznikla jako náhrada za tři synagogy v Židovském městě, které byly zbourány během asanace. Chrám je dílem vídeňského architekta W. Stiassneho a stavitele A. Richtra a představuje unikátní příklad použití maurského stylu na synagogální stavbě. Výstava přibližuje staré Židovské Město, významné osobnosti, které v něm žily, a přirozeně poskytuje i informace o Jubilejní synagoze a jejím restaurování. Tak se stavba sama stává exponátem. Výstava bude zahájena v sobotu 9. září po západu slunce, potrvá do 8. 11. Přístupna je denně kromě soboty a svátků od 13 do 17.00.

POCTA FRANZI KAFKOVÍ

■ V rámci festivalu Nekonvenční žižkovský podzim Jiřího Hoška se 4. 10. od 16.30 v obřadní síni na Novém židovském hřbitově (Izraelská 1, P 3) uskuteční koncert na počest Franze Kafky. Program: díla W. A. Mozarta, P. Haase, F. Mendelssohna-Bartholdyho, úryvky z Kafkových textů přečte Zdenka Procházková-Hartmannová. (www.zizkov.cz/festival)

ŽNO BRATISLAVA

V **septembri** oslavia: pani Henriete Dvornová, nar. 13.9. – 95 rokov; pani Dagmar Dvorská, nar. 11.9. – 75 rokov; pani PhMr. Katarína Gronská, nar. 18.9. – 91 rokov; pán Peter Havaš, nar. 11.9. – 71 rokov; pani Mária Kleinová, nar. 14.9. – 81 rokov; pani Helena Kurzová, nar. 13.9. – 92 rokov; pani Magda Lazarová, nar. 29.9. – 81 rokov; pán Ivan Mahler, nar. 16.9. – 77 rokov; pani Edana Marash-Borská, nar. 21.9. – 81 rokov; pani MUDr. Eva Salamonová, nar. 2.9. – 50 rokov; pán Nathan-Karol Steinerl, nar. 3.9. – 73 rokov; pani Edita Sternová, nar. 15.9. – 85 rokov; pán MUDr. Peter Šťastný, nar. 19.9. – 65 rokov; pán PhDr. Jozef Weiss, nar. 1.9. – 73 rokov; pani PhDr. Mária Weissová, nar. 18.9. – 73 rokov a pani René Žiaková, nar. 4.9. – 78 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Naše rady po krátkej chorobe opustili: pani Pavlína Rinteiová, vo veku 84 rokov a pán JUDr. Alexander Erdös, vo veku 68 rokov.

ŽO BRNO

V **září** oslaví narodeniny tito naši členové: pan Juraj Lissauer, nar. 1.9. – 77 rokú; pani Eva Pěňčíková, nar. 8.9. – 74 rokú; pani Gizela Straková, nar. 12.9. – 79 rokú; pani Růžena Svobodová, nar. 13.9. – 58 rokú; pan David Kšica, nar. 13.9. – 31 rokú; pan Petr Fiša, nar. 15.9. – 51 rokú; pani Ruth Rossi, nar. 19.9. – 80 rokú; pan Arnošt Goldflam, nar. 22.9. – 60 rokú; pan Konrád Tuč, nar. 22.9. – 91 rokú; pani Helena Nedbalová, nar. 22.9. – 81 rokú; pani Judita Klauberová, nar. 27.9. – 85 rokú; pani Eva Neufeldová, nar. 28.9. – 73 rokú a pani Hana Němečková, nar. 30.9. – 24 rokú. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

Životní jubileum v **září** oslaví: pani Susan Wolkowicz, nar. 2.9. – 63 rokú; pani Marie Sirotková, nar. 8.9. – 59 rokú; pan Victor Sanovec, nar. 9.9. – 63 rokú; pani Zlata Palkovičová, nar. 9.9. – 22 rokú; slečna Ivana Kovtunová, nar. 9.9. – 9 rokú; pani Janet Narodetsky, nar. 10.9. – 47 rokú; pan Václav Tůma, nar. 12.9. – 61 rokú; pan Karel Šetelík, nar. 12.9. – 54 rokú; pani Karolína Ptáčková, nar. 25.9. – 33 rokú a pani Božena Jelíková, nar. 28.9. – 48 rokú. *Ad mea veesrim šana!*

Člen děčinské obce hledá byt v Praze

Člen ŽO Děčín, student VŠ hledá podnájem v Praze. Velmi slušný mladík, který rád vypomůže při práci v domácnosti. Prosím, volejte na 606 620 035, 737 486 481.

Vladimír Poskočil, předseda ŽO Děčín

ŽO KARLOVY VARY

V **srpnu** oslavili narodeniny naši členové: pan ing. Hanuš Spira, nar. 17.8. – 72 let; pan JUDr. Richard Schindler, nar. 18.8. – 90 let; pan Otta Deneš, nar. 20.8. – 88 let a pani Ester Nečasová, nar. 24.8. – 84 let. *Ad mea veesrim šana!*

V **září** oslavujú: pan Gabriel Szász, nar. 4.9. – 77 let; pan Tomáš Huňáček, nar. 7.9. – 40 let; pan Pavel Horák, nar. 15.9. – 50 let;

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

paní Anna Hyhlíková, nar. 22.9. – 47 let a pani Ildikő Lörintzy-Rubínová, nar. 26.9. – 36 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **septembri** oslavujú: pani Ida Lacková, nar. 14.9. – 89 rokov; pán Štefan Gömöri, nar. 5.9. – 86 rokov; pán Rudolf Rezbárik, nar. 17.9. – 85 rokov; pani Margita Bayernová, nar. 7.9. – 84 rokov; pani Judita Grünbergerová, nar. 19.9. – 84 rokov; pani Hermína Salzerová, nar. 22.9. – 84 rokov; pani Zoltán Langer, nar. 29.9. – 83 rokov; pani Valérie Forbátová, nar. 12.9. – 82 rokov; pani Alžbeta Starková, nar. 14.9. – 82 rokov; pani Barbara Klimová, nar. 26.9. – 81 rokov; pani Klára Friedová, nar. 4.9. – 80 rokov; pani Berta Grossová, nar. 16.9. – 79 rokov a pán F. Csaba Kende, nar. 7.9. – 73 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

S lútosťou oznamujeme, že zomrel náš člen pán Móric Speiser (92 rokov). Pohreb sa 4. 8. konal na košickom Židovskom cintoríne.

ŽO LIBEREC

V **září** oslavujú narodeniny tito naši členové: slečna Jitka Špačková, nar. 1.9. – 18 let; pani Růžena Sotonová, nar. 14.9. – 83 let, pan Pavel Gerö ml., nar. 16.9. – 33 let a pani Eva Gärtnerová 23.9. – 69 let. *Ad mea veesrim!*

ŽO OLOMOUC

V **září** oslaví narodeniny naši členové: pani Eva Franklová, nar. 5.9. – 59 let; pan Tomáš Fürst, nar. 23.9. – 70 let; David Ritter, nar. 15.9. – 13 let; Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 13 let a pani Eva Sklādalová, nar. 14.9. – 59 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **září** oslavujú narodeniny naši členové: pan Petr Grünberger, nar. 11.9. – 31 let; pani Věra Rolková, nar. 13.9. – 68 let; pan Radim Voznica, nar. 13.9. – 24 let; pani Pavla Buchlová, nar. 15.9. – 82 let; pani Olga Urbanová, nar. 15.9. – 36 let; pani PhDr. Judita Freundlichová, nar. 16.9. – 69 let; pani Mgr. Miroslava Janíková, nar. 17.9. – 60 let; pani Jana Konečná, nar. 19.9. – 88 let; pani Věra Vaňková, nar. 23.9. – 79 let; pan Michal Kubiček nar. 23.9. – 32 let; pan MUDr. Jaroslav Meisels, nar. 27.9. – 58 let a pani Helena Presserová, nar. 30.9. – 90 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **září** oslaví narodeniny: pani Lilly Bergmannová, nar. 20.9. – 81 let; pan Jan Fialka, nar. 12.9. – 74 let; pan Jiří Löwy, nar. 23.9. – 49 let; pan Rudolf Malý, nar. 28.9. – 49 let a pani Jana Olivová, nar. 13.9. – 68 let. Dne 20.9. oslaví své kulaté – padesáté – narodeniny pan Arnošt Bergmann. K tomuto výročí mu přejeme vše nejlepší, pevné zdraví a pohodu v osobním i pracovním životě. Všem přejeme *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

Životní jubileum v **září** oslaví: pani Františka Adamová, nar. 9.9. – 81 let; pani Alžběta Bendová, nar. 18.9. – 92 let; pan Andrej Fábry, nar. 17.9. – 87 let; pani Alžběta Hausarová, nar. 22.9. – 88 let; pani Regina Hejnová, nar. 18.9. – 82 let; pan Ondřej Herškovič, nar. 27.9. – 89 let; pani Irena Hnízdilová, nar. 17.9. – 80 let; pani Johanna Hušková, nar. 4.9. – 80 let; pani Eva Kleinová, nar. 6.9. – 83 let; pan Ivan Klíma, nar. 14.9. – 75 let; pani Helena Krouská, nar. 12.9. – 85 let; pani Gertruda Löwyová, nar. 13.9. – 94 let; pani Marie Majerová, nar. 29.9. – 83 let; pani Helena Nolvá, nar. 30.9. – 83 let; pan JUDr. Ladislav Palkovič, nar. 14.9. – 87 let; pan Josef Salus, nar. 1.9. – 83 let; pani Herta Seveřová, nar. 3.9. – 92 let; pan Milouš Stodola, nar. 30.9. – 85 let; pani Viera Šlesingerová, nar. 5.9. – 82 let; pan Ing. Leo Tauber, nar. 14.9. – 86 let; pani Hana Trávová, nar. 10.9. – 81 let a pani ing. Zuzana Veselá, nar. 28.9. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!*

Ve věku 69 let zemřela 11. srpna členka ŽOP pani Běla Svozilová.

Blahopřání: Blahopřejeme pani Věře Trnkové k jejímu životnímu jubileu!

Hana s rodinou

ŽNO PREŠOV

Blahoželáme našim členom, ktorí oslavíia v mesiaci **september** svoje narodeniny. Želáme im veľa zdravia, šťastia a pohody. Pán Ing. Imrich Šiovič, nar. 2.9. – 77 rokov; pani Aurélia Bleichová, nar. 4.9. – 93 rokov a pani Judita Gregušová, nar. 4.9. – 78 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

JANA NOSEKOVÁ – PŘEŽILI PEKLO

Zástupce československé komunity v Izraeli představuje fotografka Jana Noseková-Žantovská v Komorní galerii fotografie Josefa Sudka (Maiselova 2, P 1). Během svého pobytu v zemi fotografovala rodáky z Československa, kteří prošli šoa. Ze současných portrétů, které doplnila o staré fotografie z dětství (byly-li dostupné) a úryvky vzpomínek, vznikla výstava – příběh. Čtyřicet pozoruhodných portrétů představuje zároveň čtyřicet rozmanitých osudů lidí, kteří „přežili peklo“ a začali nový život v Izraeli. Výstava končí 1. 10., je otevřena denně kromě pondělí od 11 do 18 hodin. Ze snímku a textů vytvořila autorka spolu se svým manželem, diplomatem Michaellem Žantovským knihu – tu lze v galerii zakoupit i po skončení výstavy.

NENÍ SNADNÉ TU ŽÍT

Těmito slovy uvítal izraelský premiér Olmert na 520 nových přistěhovalců z USA a Británie, kteří dorazili do Tel Avivu vzápětí po skončení izraelské války proti Hizballáhu. Během války dorazilo do Izraele asi 3500 imigrantů (údaj Židovské agentury). „Říkali mi, že jsem blázen, ale mně je to fuk,“ prohlásila paní, která přijela s manželem a třemi dětmi z Toronto. Britští imigranti byli prvními klienty charterových letů, jež pro nové olim začnou létat z Londýna. Očekává se, že celkový počet přistěhovalců do Izraele za rok 2006 bude 24 tisíc, což je zhruba o 6 procent více než loni.

JAD VAŠEM A DATABÁZE JMEN

Památka Jad vašem v Jeruzalémě uchovává v Síni jmen stránky svědectví, jež podávají základní informace o lidech, kteří zahynuli během šoa. V současné době se tyto stránky zpracovávají i v internetové podobě. Právě touto cestou je možné zjistit, zda fakta o osudech konkrétních lidí (vašich blízkých či známých) jsou v Jad vašem již zaznamenána. Na adrese www.yadvashem.org lze zadat jméno a příjmení, a pokud není nalezeno, lze si stáhnout „stránku svědectví“, vyplnit ji, podepsat a poštou (spolu s fotografií) zaslat na adresu Yad Vashem, Hall of Names, POB 3477, Jerusalem 91034, Israel. Stránku lze též vyplnit on-line, stejným způsobem je možné přidat fotografii oběti nebo existující údaje doplnit.

PĚT RABÍNŮ V POLSKU

O zajímavém vývoji v polské židovské komunitě zpravuje na stránkách agentury JTA Dinah Spritzer: V Polsku od podzimu působí celkem pět rabínů, více než tu pracovalo po několik desetiletí a více než sídlí v dalších postkomunistických zemích. Kromě polského vrchního rabína Michaela Schudricha, který žije ve Varšavě, získali rabíny Židé v Krakově (z Izraele sem přijel Boaz Pash), ve Vratislavi (ze Švédska přicestoval Jicchak Rappaport, který hovoří plynně polsky – jeho rodina pochází z Polska) a do Varšavy přibyl štetínský rodák, devětadvacetiletý absolvent Yeshiva University v New Yorku Matitjahu Pawlak. Je prvním místním vystudovaným rabínem od pádu komunistického režimu a nastupuje též jako ředitel Lauderovy školy ve Varšavě. Kromě těchto ortodoxních rabínů působí v metropoli v liberální kongregaci Bejt Varšava Newyorčan Burt Schuman.

Zemský rabín Schudrich si od přílivu mladších kolegů hodně slibuje – především to, že k židovství se začnou hlásit i lidé, kteří se zatím takto projevovali bojí, nebo o judaismus nemají zájem. Podle oficiálních odhadů žije v zemi 5 až 10 tisíc Židů (v předválečném Polsku to byly tři miliony), podle Schudricha jich ale může být až desetkrát tolik.

AUTOR PLECHOVÉHO BUBÍNKU VE WAFFEN SS

Slavný německý spisovatel, nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1999, Günter

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Kresba Mark Podwal.

Grass se nedávno v rozhovoru pro list Frankfurter Allgemeine Zeitung přiznal, že na sklonku druhé světové války byl povolán do řad Waffen SS – elitních bojových jednotek Hitlerových polovojských sil. Grass narukoval jako 17letý roku 1944 a sloužil v tankové divizi v Drážďanech; po válce byl na krátkou dobu internován v táboře pro válečné zajatce v Bavorsku. V dostupných informacích o autorovi bylo zatím vždy uvedeno, že byl roku 1944 povolán do armády. Svou válečnou zkušenost popisuje autor v autobiografii s názvem *Jak se loupe cibule*. Na otázku, proč se přiznává právě teď, odpověděl, že ho tato „minulost vždýcky tížila. To, že jsem ji celá léta utajoval, je jedním z důvodů, proč jsem tuto knihu napsal. Nakonec jsem to musel přiznat“.

Reakce na jeho doznání se různí: část literární a kritické scény vnímá Grassovu minulost jako jeho osobní záležitost, jiní vyjadřují zklamání. Literární kritik Helmuth Karasek prohlásil, že Grass měl s informací o své minulosti přijít dřív, a dodal, že komise pro udělování Nobelovy ceny by možná někomu, „o kom by se vědělo, že sloužil u Waffen SS“, ocenění nedala.

DENÍK HA'AREC A SPOLEČNOST DUMONT SCHAUBERG

Izraelský deník Ha'arec, známý svým levicovým zaměřením, je z 25 % vlastněn německou společností, v jejímž čele stál v době holocaustu člen NSDAP, nositel vyznamenání

nacistického režimu Kurt DuMont. Skupina DuMont Schauberg (DuMont Schauberg Gruppe) zaplatila za čtvrtinový podíl v deníku a jeho zpravodajském webu částku 25 milionů eur. Dnes ji vlastní DuMontův 78letý syn. Amos Schocken z Ha'arecu se ale domnívá, že skutky otce nesmějí dopadat na syna. „Není žádný důvod svalovat na něj nebo na společnost, v jejímž čele dnes stojí, odpovědnost za dřívější období,“ uvedl Schocken.

VÝSTAVA KARIKATUR NA TÉMA HOLOCAUST

V Teheránu probíhá do poloviny září výstava karikatur na téma holocaust. Byla zorganizována jako protestní akce proti tomu, že v loňském roce uveřejnil dánský deník karikatury proroka Muhammada. K vidění je přes 240 kreseb, jež jsou v souladu s linií vlády prezidenta Ahmadínežáda, jenž tvrdí, že holocaust je mýtus a Izrael má být vymazán ze země. Komise vybírala údajně z 1200 karikatur, které poslali muslimové z řady zemí, včetně Spojených států, Indie a Turecka.

MÍROTVORCE

V Izraeli a ve Spojených státech vzrůstá obliba počítačové hry s názvem Mírotvorce (Peacemaker), již vytvořili odborníci v Carnegie Mellon University v Pittsburghu. Na začátku si hráč zvolí, zda chce představovat izraelského premiéra, nebo palestinského prezidenta. Po základním zadání pak řeší řadu naléhavých problémů, které končí buď zklidněním situace a dohodou, nebo výbuchy násilí. Reaguje na otázky typu: „Chcete zachovat bezpečnostní zeď?“ „Požádáte vládu Spojených států, aby domluvila nepříteli?“ Při hře volí i způsoby řešení konfliktu (diplomatickým jednáním, vojenským zásahem), pronáší projevy k politickým představitelům a vede parlamentní jednání. „Lidé se do hry naprosto zaberou. Usilovně se snaží najít řešení krize, a pak mi říkají: ‚Teď vím o konfliktu víc, než když jsem četl deset let noviny,‘“ tvrdí jeden z autorů hry Asi Burak, původem z Izraele. *am*

רוש חודש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: sefer@volny.cz Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádáné rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Rozšiřuje a objednávkou vyřizuje: Mediaservis s.r.o. Abocentrum, Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, e-mail: abocentrum@mediaservis.cz; tel.: 541 233 232; reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 9. 2006. **Cena 15 Kč**